

CAIETE DE STUDII
Nr. 29

Iunie 2011

Notă

Opiniile prezentate aparțin în întregime autorilor și ele nu implică sau angajează în vreun fel Banca Națională a României.

Tehnoredactarea Caietelor de studii a fost realizată de către Direcția Studii Economice.

Reproducerea publicației este interzisă, iar utilizarea datelor în diferite lucrări este permisă numai cu indicarea sursei.

Publicația este disponibilă la adresa: www.bnr.ro

ISSN 1224-4449 (versiune tipărită)

ISSN 1584-0883 (versiune *online*)

INTERMEDIEREA FINANCIARĂ – ÎNCOTRO?

SEMINAR ȘTIINȚIFIC
organizat de
BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI
în data de 27 mai 2010

Cuprins

Cuvânt de deschidere.....	7
FLORIN GEORGESCU Prim-viceguvernator, Banca Națională a României	
Contribuția politicii prudențiale a BNR în cadrul <i>mix</i>-ului de politici economice.....	9
FLORIN GEORGESCU Prim-viceguvernator, Banca Națională a României	
Măsuri prudențiale ale BNR pentru asigurarea creșterii sănătoase a creditului neguvernamental.....	28
VERONICA RĂDUCĂNESCU Director, Banca Națională a României	
Managementul activității bancare în perioadele de creștere, dar și de criză economică. Studiu de caz: BRD – Groupe Société Générale.....	36
PETRE BUNESCU Vicepreședinte, BRD – Groupe Société Générale	
Criza financiară – motiv de schimbări?.....	45
NICOLAE CINTEZĂ Director, Banca Națională a României	
Cuvânt de închidere.....	56
MUGUR ISĂRESCU Guvernator, Banca Națională a României	

Cuvânt de deschidere

Stimați invitați și colegi,

Seminarul la care participăm astăzi, intitulat „Intermedierea financiară – încotro?”, este organizat de Banca Națională a României sub auspiciile domnului academician Mugur Isărescu, guvernatorul BNR, și face parte din seria de evenimente științifice prilejuite de celebrarea a 130 de ani de la înființarea instituției noastre.

În cadrul acestui seminar vor putea fi audiate patru prezentări. Dintre acestea, trei vor fi susținute de reprezentanți ai băncii centrale, iar una de către un reprezentant al unei bănci comerciale, domnul Petre Bunescu, vicepreședinte al BRD – Groupe Société Générale, căruia îi mulțumim că a acceptat invitația noastră. Domnul guvernator Mugur Isărescu va prezenta cuvântul de încheiere și ne va expune poziția domniei sale referitoare la tema supusă dezbaterii.

De ce intermedierea financiară și nu un alt subiect? Pentru că activitatea de intermediere financiară este, după cum cunoaștem cu toții, foarte importantă din punct de vedere economic și financiar, dar și social. Această activitate reușește, într-o primă fază, să mobilizeze economisirea realizată în societate și, în faza a doua, să aloce eficient, potrivit principiilor economiei de piață, în condiții de minimizare a riscurilor, aceste resurse către persoane fizice, persoane juridice sau diferite entități guvernamentale. În relațiile cu restul lumii, intermedierea financiară asigură plasarea pe piețele externe a surplusului de economii sau – în cazul în care există un sold negativ între economisire și investire – realizează, prin sistemul bancar, acoperirea acestui deficit cu resurse atrase de pe piețele externe.

Sub aspectul dinamicii, intermedierea financiară este un rezultat direct al acțiunii de creație monetară realizate atât la nivelul băncilor comerciale, cât și al băncii centrale. Un seminar foarte bine realizat pe tema creației și lichidității monetare a fost găzduit, nu cu mult timp în urmă, de instituția noastră.

Așadar, Banca Națională a României – care are ca obiectiv fundamental asigurarea și menținerea stabilității prețurilor – acționează pentru reducerea ratei inflației, ceea ce permite creșterea gradului de monetizare a economiei și, implicit, sporirea nivelului intermedierei financiare.

Consider că este interesant de urmărit evoluția acestor importanți parametri monetari, luând ca reper anul 2004. Rata anuală a inflației (decembrie/decembrie) a coborât de la 9,3 la sută în 2004 la 4,7 la sută în anul 2009. Pe acest fond al creșterii cererii de bani – respectiv al comportamentului pozitiv al deținătorilor de bani de a păstra moneda națională și nu de a o utiliza cu rapiditate de

teama inflației, care erodează puterea de cumpărare – gradul de monetizare a economiei, exprimat ca raport între agregatul monetar M3 și produsul intern brut, s-a majorat de la 26 la sută în 2004 la 39 la sută în 2009. Implicit, viteza de rotație a banilor s-a redus de la 3,8 rotații/an (semn de încredere mai scăzută) în 2004 la 2,6 rotații/an (semn de încredere mai ridicată) în anul 2009. Pe fondul acestor evoluții pozitive, intermedierea financiară a crescut de la 17 la sută în anul 2004 la aproape 41 la sută în 2009.

Dinamica intermedierei financiare depinde, în mod direct, atât de asigurarea la un moment dat a stabilității macroeconomice, cât și de credibilitatea și consistența *mix*-ului de politici economice în scopul menținerii acesteia, evoluții care se reflectă în formarea și dinamica așteptărilor piețelor și ale publicului. Asigurarea unei dinamici adecvate a intermedierei financiare contribuie, în mod direct, la menținerea stabilității financiare – un alt obiectiv important al băncii centrale, stipulat în Statutul acesteia, alături de asigurarea stabilității prețurilor.

Păstrarea ritmului de creștere a intermedierei financiare în limite sustenabile se realizează printr-o combinație eficace între utilizarea instrumentelor politicii monetare și atributele pe care le are politica de reglementare și supraveghere prudențială. Este vorba despre un reglaj fin între aceste două politici și, în cadrul lor, între instrumentele, componentele, pârghiile pe care fiecare dintre acestea le are la dispoziție.

Vă mulțumim foarte mult pentru participarea la acest seminar consacrat conținutului, evoluției și eficienței politicii de reglementare și supraveghere prudențială în raport cu dinamica și structura intermedierei financiare.

Florin Georgescu

Prim-viceguvernator

Banca Națională a României

CONTRIBUȚIA POLITICII PRUDENȚIALE A BNR ÎN CADRUL *MIX*-ULUI DE POLITICI ECONOMICE

FLORIN GEORGESCU

Prim-viceguvernator, Banca Națională a României

Subiectul a fost ales datorită interesului pe care l-a suscitat în ultima perioadă. De exemplu, chiar ieri domnul guvernator a dezvoltat acest subiect, al necesității obiective de stabilire în cadrul unei țări a unei combinații eficiente, realiste, de politici economice, care să asigure stabilitatea macroeconomică și premisele pentru o creștere economică sănătoasă, sustenabilă, respectiv care să nu genereze dezechilibre de tipul inflației, deficitului extern, deprecierei monedei naționale și altele.

Respectarea dozajului eficient și utilizarea fiecărei pârghii din cadrul *mix*-ului, așa cum a fost programat, dar și potrivit atribuțiilor, caracteristicii și conținutului fiecăreia dintre politici, constituie coordonate esențiale pentru eficiența *mix*-ului în ansamblul său. Aceasta, deoarece nu se poate substitui inacțiunea unei politici sau a alteia prin intensificarea acțiunii altor politici care par mai facile, mai puțin supărătoare pentru public la un moment sau altul. În aceste condiții, se produc efecte adverse sau perverse, iar rezultatele pot fi artificial favorabile pe termen scurt, dar pe termen mediu și lung ele devin negative, trebuind, ulterior, să se recurgă la utilizarea mai pronunțată a pârghiilor care au fost evitate în perioada anterioară, ceea ce generează un cost mai mare din punct de vedere economic și social, datorită neadoptării la timp a măsurilor corecte. De aceea m-am oprit asupra acestui subiect, încercând să subliniez valențele, dar și limitele politicii prudențiale în cadrul *mix*-ului de politici economice.

Consider că în discuția despre politica prudențială este bine să ne amintim ceea ce spuneau clasicii – un dicton al lui Sofocle afirmă că „prudența în acțiune depinde de cunoaștere”, iar Victor Hugo susținea că „prudența dă sfaturi înțelepciunii”. Aceasta nu înseamnă că Banca Națională dă sfaturi băncilor comerciale, dar le orientează, creează un anumit cadru de mișcare, tocmai spre binele fiecăreia dintre ele și spre binele sistemului bancar, al stabilității financiare, în general. Mă voi referi în continuare la reperele unui *mix* eficient de politici economice, apoi la factorii determinanți ai intermedierei financiare în România, la riscurile la adresa stabilității macroeconomice, măsurile prudențiale adoptate de BNR pentru limitarea creșterii nesustenabile a creditului în economie, apoi la măsurile anticiclice implementate de BNR după intrarea în recesiune economică, iar în final voi prezenta concluziile studiului întreprins și obiectivele pentru perioada următoare.

Corelația dintre *mix*-ul de politici economice și ciclul de afaceri va fi un subiect dezbătut intens în perioada următoare, în încercarea de a se evita situațiile în care anumite componente ale *mix*-ului, care ar trebui să acționeze anticiclic, au un comportament prociclic, iar alte componente, care ar trebui să fie neutre – de exemplu, politica monetară sau cea prudențială – devin anticiclice.

Pentru a compensa inacțiunea altor politici, politica monetară și cea prudențială au trebuit să își asume poziții anticiclice atât în perioadele de avânt, cât și în perioadele de declin economic, precum cea actuală, în care aceste două politici încearcă să stimuleze revenirea economiei la dinamici pozitive. Este importantă alcătuirea unui *mix* eficient de politici economice, atunci când se conturează arhitectura politicilor pentru anul următor, începând cu politica fiscal-bugetară, politica veniturilor, continuând cu politica monetară – definită separat de către autoritatea monetară –, politicile de ajustare structurală, dar eficiența *mix*-ului depinde și de dozajul adecvat al fiecărei componente. Corelarea *mix*-ului de politici economice cu ciclul economic trebuie să aibă la bază următoarele fundamente:

- impulsul indus în economie de politica fiscală este necesar să fie de semn contrar celui al deviației PIB de la nivelul său potențial: atunci când economia funcționează în mod efectiv la parametri peste PIB potențial, impulsul din zona fiscală trebuie să fie restrictiv, iar autoritatea care gestionează această politică trebuie să încerce să frâneze dinamica economică. Atunci când PIB este sub potențial, deficitul de cerere trebuie suplinit printr-un stimul venit din zona fiscală, ceea ce înseamnă că impulsul fiscal trebuie să fie pozitiv, astfel încât să stimuleze revenirea economiei la potențial;
- asigurarea stabilității prețurilor printr-o politică monetară restrictivă în perioadele cu exces de cerere, așa cum a fost situația economiei românești până în 2008;
- prezervarea stabilității financiare prin politici prudențiale orientate spre consolidarea rezervelor de capital și de lichiditate ale băncilor, precum și spre limitarea elementelor de vulnerabilitate sistemică;
- costul unitar cu forța de muncă trebuie să permită economiei românești să rămână competitivă prin menținerea unui raport subunitar între majorarea câștigurilor salariale și dinamica productivității muncii.

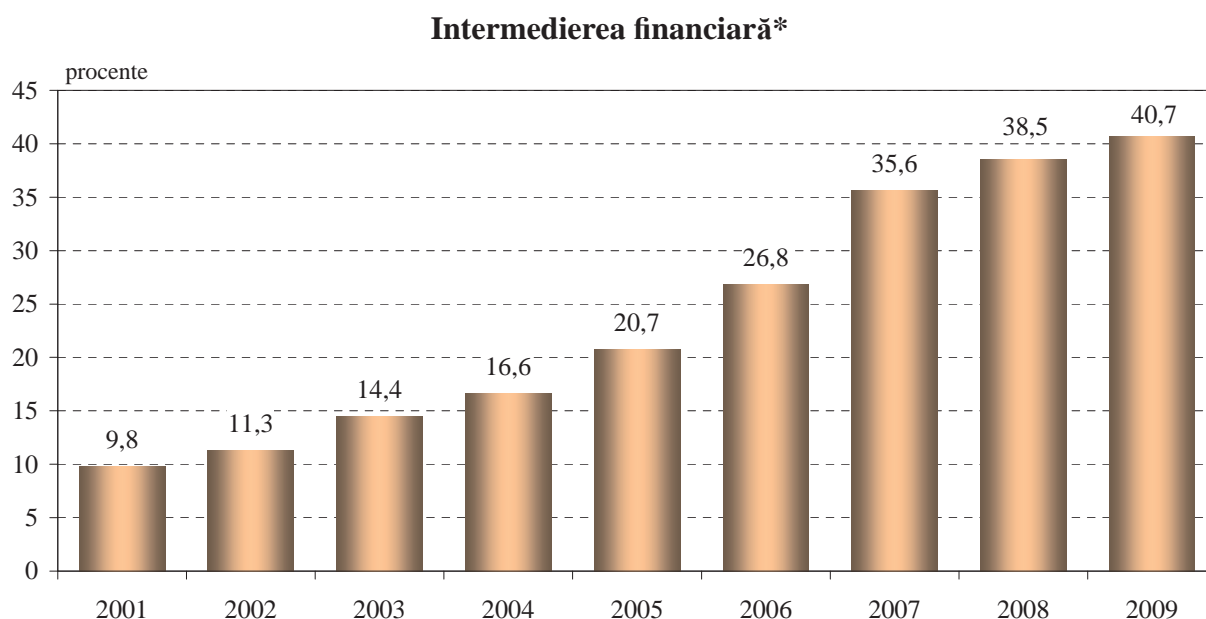
Autori recunoscuți în mediul academic pentru lucrări referitoare la reglementarea și supravegherea bancară semnalează că aplicarea politicii prudențiale este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru asigurarea stabilității financiare. Astfel, Llewelyn (1998) susține că „așteptările legate de ceea ce poate realiza reglementarea bancară trebuie gestionate la niveluri realiste”. Atât din postura de consumatori, dar mai ales la nivelul factorilor de decizie, trebuie să fim conștienți că există limite ale reglementării, că aceasta nu poate acoperi toate riscurile, iar măsurile prudențiale se pot dovedi uneori ineficiente, după cum se va putea observa în continuarea prezentării – dacă nu de la început, ele își pot pierde eficacitatea pe parcurs. Pe de altă parte, J. Caruana, în prezent director general al BRI, fost guvernator al Băncii Centrale a Spaniei și director în cadrul FMI, afirmă că și în condițiile în care reglementările prudențiale au o orientare macroprudențială mai pregnantă, în sensul că privesc sistemul în ansamblul său, acestea nu sunt suficiente pentru a preveni acumularea vulnerabilităților sistemice. În acest context, pentru minimizarea riscului, este necesară menținerea unui sistem bancar sănătos, inclusiv prin implicarea unor mecanisme complementare la nivelul băncilor comerciale, cum ar fi pilonul III din Acordul

Basel II. Concret, trebuie să existe o disciplină de piață cât mai riguroasă, în sensul asigurării transparenței activității băncilor sub toate formele, să existe cerințe de publicare a datelor relevante privind activitatea instituțiilor de credit, obligații privind prezentarea contractelor de asigurare încheiate pentru diverse tipuri de riscuri, precum și norme referitoare la guvernarea internă a băncilor.

Politica fiscală și cea de venituri trebuie să joace un rol activ în limitarea creșterii nesănătoase a creditului, precum și în prevenirea supraevaluării prețului activelor, ceea ce – după cum demonstrează datele prezentate în continuare – nu s-a întâmplat în România în ultima perioadă.

Intermedierea financiară, a cărei evoluție este prezentată în Graficul 1, a crescut de la aproape 10 la sută în 2001 la aproximativ 41 la sută în 2009 (de 4 ori), sporul mediu anual al gradului de intermediere fiind de 3,5 ori mai mare în intervalul 2005-2008 față de perioada 2001-2004 (5,5 puncte procentuale comparativ cu 1,6 puncte procentuale).

Grafic 1

* credit neguvernamental/PIB

Sursa: BNR, INS

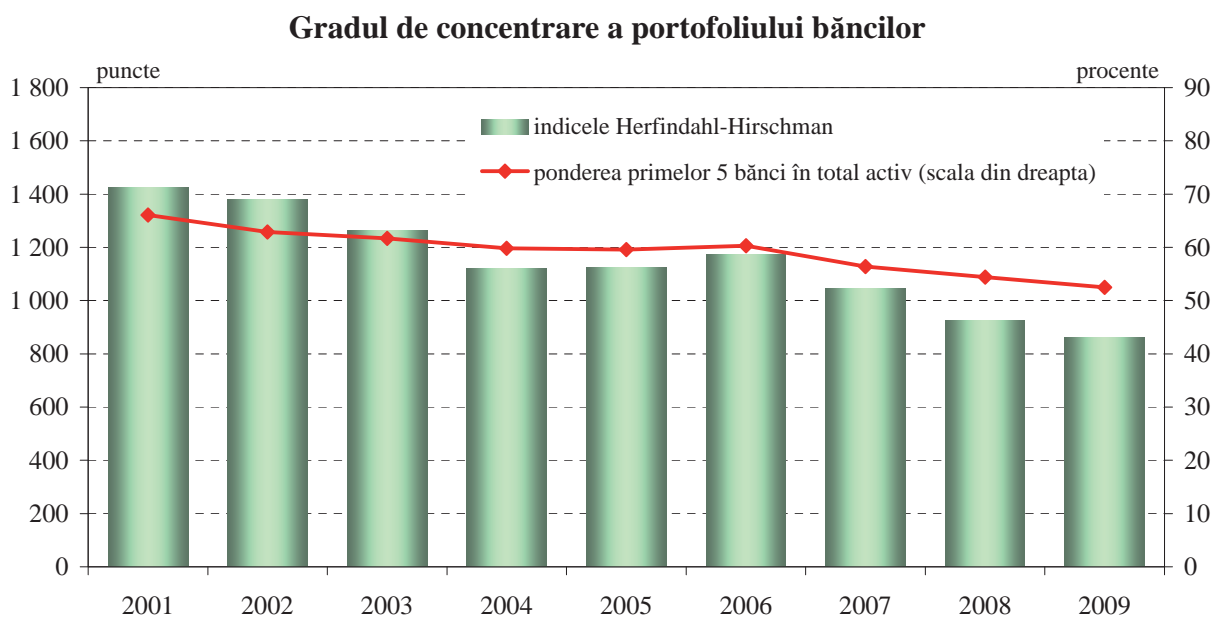
Factorii care au susținut creșterea intermedierei financiare au fost atât de natura ofertei, cât și de natura cererii.

În ceea ce privește factorii din perspectiva ofertei:

În primul rând trebuie avută în vedere creșterea competiției la nivelul sistemului bancar, pe fondul unor rezerve de capital solide. Graficul 2 este ilustrativ în ceea ce privește intensificarea competiției între bănci. Indicele Herfindahl-Hirschman (scala din stânga a graficului) arată că, în România, există o concurență accentuată în sectorul bancar. Conform definiției, valori sub 1 000 de puncte ale indicelui respectiv indică o competiție acerbă – pentru sistemul bancar românesc acest lucru

este valabil începând cu 2008, valori situate între 1 000 și 1 800 de puncte sugerează o concentrare moderată – care a caracterizat sistemul în perioada 2001-2007, iar valori de peste 1 800 de puncte denotă un sistem bancar puternic concentrat, ceea ce nu s-a întâmplat în România. Aceeași idee este susținută și de evoluția descendentă a ponderii primelor cinci bănci în totalul activelor sistemului, și anume de la 66,1 la sută în 2001 la 54,4 la sută și 52,5 la sută în 2008 și respectiv 2009.

Grafic 2

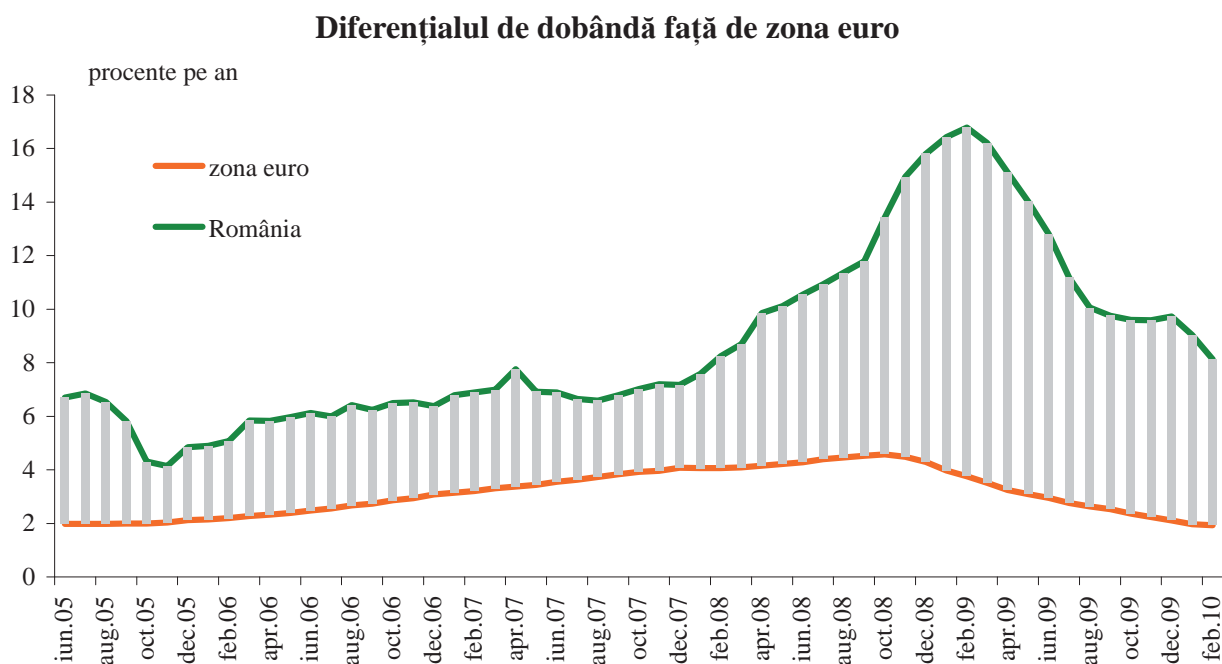

Sursa: BNR

Apetența pentru competiție a băncilor din România a fost reflectată și de creșterea agresivității campaniilor promoționale derulate de acestea, ceea ce a contribuit la extinderea rapidă a creditului în economie, în special în sectorul gospodăriilor populației, tot mai interesat de achiziționarea îndeosebi a bunurilor de folosință îndelungată și, parțial, de investiții imobiliare. Comparativ cu agenții economici, populația se afla, la începutul anilor 2000, într-o poziție net defavorabilă, în sensul că sectorul corporațiilor fusese privatizat, restructurat, avea o soliditate financiară mai mare și expertiză în domeniu, dispunea de personal calificat pentru a negocia cu băncile, ceea ce a favorizat un acces mai facil la credite, dar și o nevoie de finanțare mai redusă. În plus, apelul mai redus la finanțare bancară al companiilor în comparație cu gospodăriile populației s-a datorat faptului că foarte multe dintre acestea, aparținând acționarilor străini, au avut acces la resurse mai ieftine decât creditul bancar autohton, puse la dispoziție de companiile-mamă.

Un al doilea factor care a acționat tot pe partea ofertei a constat în creșterea atractivității pieței financiare românești. Astfel, diferențialul de dobândă a fost favorabil pieței autohtone, la acesta adăugându-se și aprecierea monedei naționale (Grafic 3).

Grafic 3

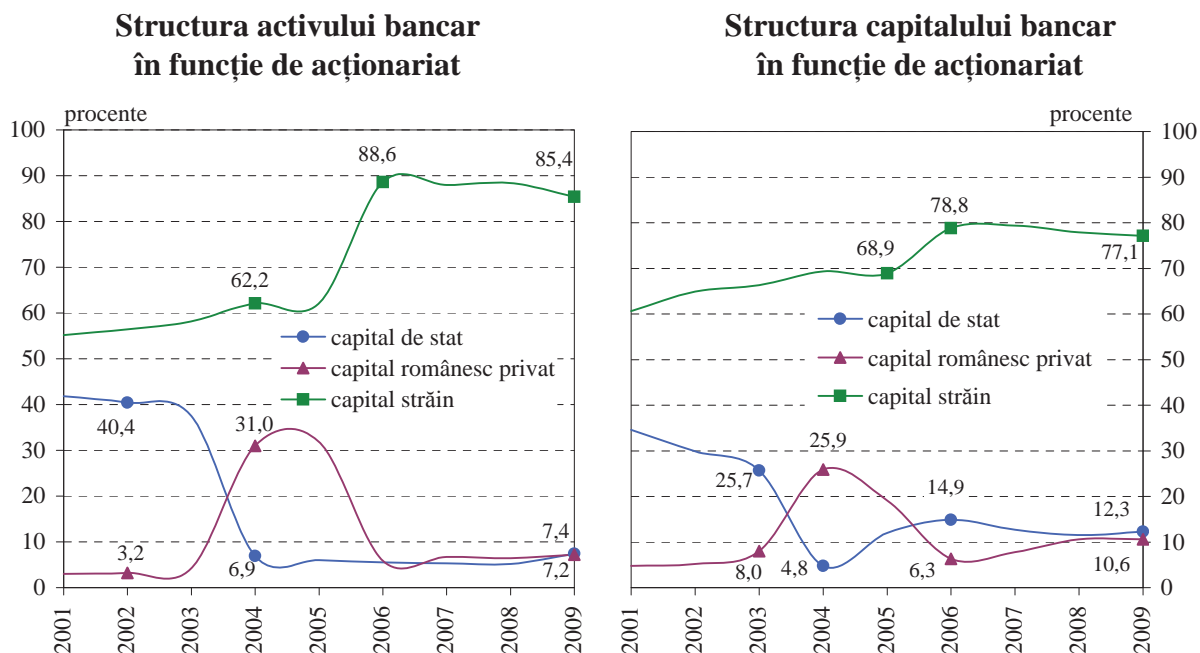

Sursa: BNR, Eurostat

Totodată, liberalizarea deplină a contului de capital în septembrie 2006 a instituit legalitatea intrărilor de capital străin, plasamentele putând fi efectuate în mod transparent; până la acea dată, capitalurile au ajuns în țară sub forma depozitelor constituite îndeosebi prin intermediul așa-numitelor SPV (*Special Purpose Vehicles*), care reprezentau persoane juridice înființate în scopul fructificării capitalului în România. După octombrie 2008, când efectele crizei s-au manifestat și în România, lichiditățile pe piața monetară s-au redus, în special ca urmare a temperării influxurilor de capital străin. În această situație, băncile s-au orientat spre atragerea economiilor interne, oferind rate ale dobânzilor pasive sensibil superioare ratei dobânzii de politică monetară, în special în perioada octombrie 2008 – iulie 2009, fapt ce a distorsionat mecanismul de transmisie a politicii monetare, în special prin canalul ratei dobânzii. După cum vom arăta în continuare, această distorsiune este și o expresie a dezechilibrelor economice din perioadele anterioare.

Un alt factor favorizant al creșterii creditului a fost dominanța capitalului străin. Astfel, băncile cu capital străin dețineau în 2001 aproximativ 55 la sută din totalul activelor sistemului bancar (Grafic 4). Această pondere a crescut la 62 la sută în 2005, s-a majorat la 89 la sută după privatizarea Băncii Comerciale Române și s-a stabilizat ulterior la 85-86 la sută. Desigur, aceste evoluții au intervenit pe fondul scăderii ponderii activelor deținute de băncile cu capital de stat și al menținerii la un nivel relativ stabil a ponderii activelor băncilor cu capital privat românesc începând cu anul 2006. O tendință similară este pusă în evidență și de analiza structurii acționariatului bancar din punct de vedere al sectorului de proveniență a capitalului.

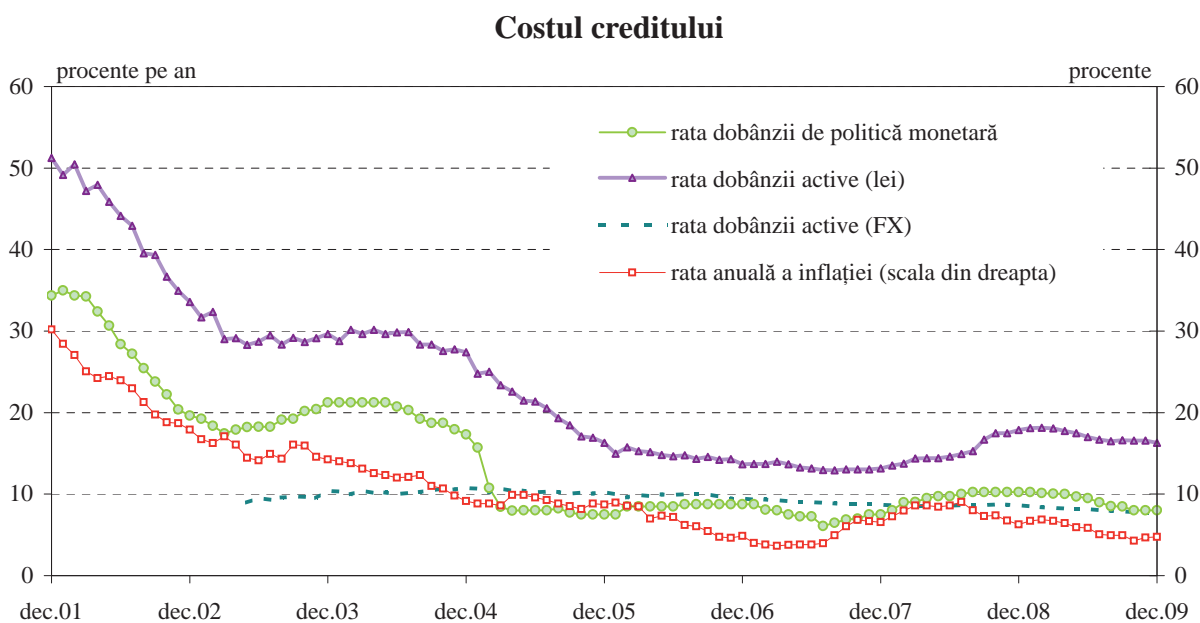
Grafic 4

Sursa: BNR

În paralel cu aceste evoluții a acționat un al patrulea factor, și anume diminuarea costului creditului datorită reducerii ratei inflației și, implicit, a ratei dobânzii de politică monetară, ceea ce a condus la scăderea ratelor dobânzilor active practicate de bănci (Grafic 5).

Grafic 5

Sursa: BNR, INS

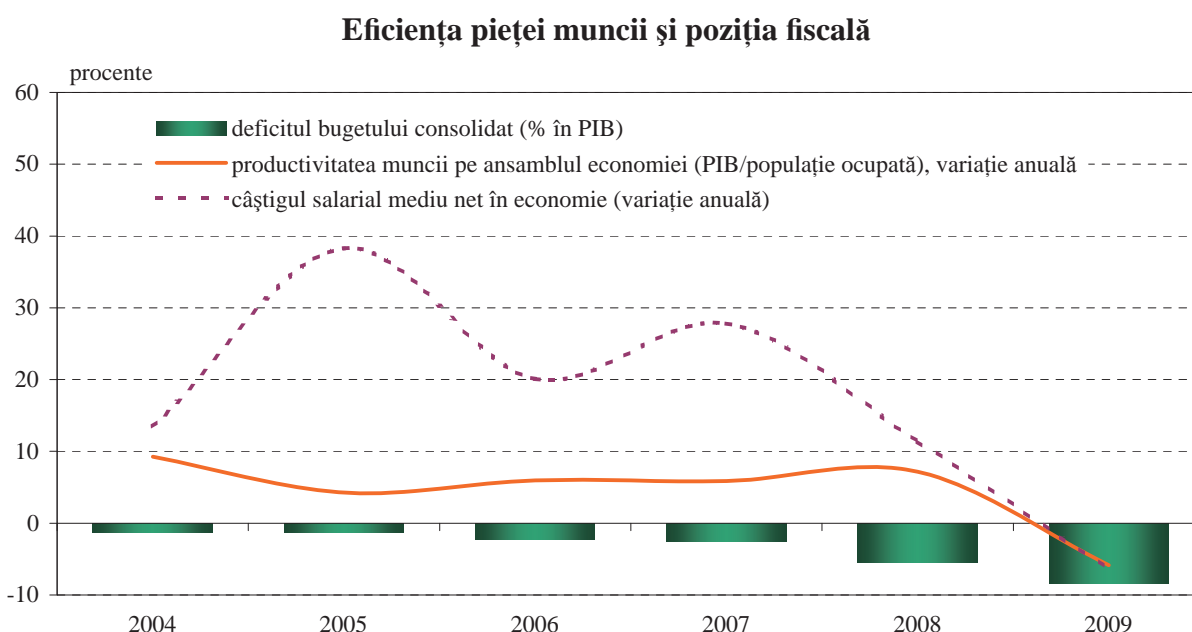
O contribuție în sensul reducerii costului creditului a revenit și așteptărilor pozitive ale instituțiilor de credit cu privire la evoluția economiei, în contextul intrării României în NATO în aprilie 2004, al semnării Tratatului de aderare a României la UE în aprilie 2005 și al îmbunătățirii rating-ului de țară până la nivelul *investment grade*. Scăderea ratelor dobânzilor la lei a impulsionat cererea

pentru creditele în monedă națională, însă evoluția nu a fost suficientă pentru a conferi un avantaj acestui segment de creditare, componenta în valută fiind în continuare preferată, în condițiile aprecierii nominale a leului în raport cu principalele valute.

Din perspectiva cererii de credite, expansiunea a fost susținută de:

- Majorarea accentuată a veniturilor disponibile ale beneficiarilor de credite – populație și companii – generată de politici fiscale și de venituri prociclice. Atunci când economia creștea de la sine, prin valorificarea factorilor săi de producție, aceste două tipuri de politici au adăugat la creșterea naturală stimuli suplimentari inoportuni și contraproductivi la momentul respectiv, iar veniturile au crescut mai rapid decât productivitatea muncii – dinamica anuală a salariilor a atins 30 la sută în 2005 și aproximativ 28 la sută în 2007, în timp ce productivitatea muncii nu a depășit 8-10 la sută în termeni anuali în intervalul 2004-2008. Diferența de dinamică dintre cei doi indicatori a fost acoperită de câștigurile anterioare de productivitate realizate și acumulate în perioada 1999-2003, dar, pe de o parte, acestea au fost gradual erodate de comportamentul politicii de venituri atât din sectorul public, cât și din cel privat, iar pe de altă parte, agenții economici au fost supuși și efectului de menghină generat de aprecierea monedei naționale.
- În plus, pe piața muncii a existat deficit de forță de muncă în unele sectoare, ca efect al migrării acesteia spre alte economii, în principal europene, aflate de asemenea în faza de ascensiune a ciclului economic. Fenomenul a atras după sine creșterea salariilor, forța de muncă disponibilă rămasă în țară fiind mai scumpă, iar aceasta s-a tradus în eligibilitate sporită pentru accesul la credite bancare.
- În același timp, după cum ilustrează și Graficul 6, politica fiscală a devenit și ea prociclică, generând deficite bugetare din ce în ce mai mari.

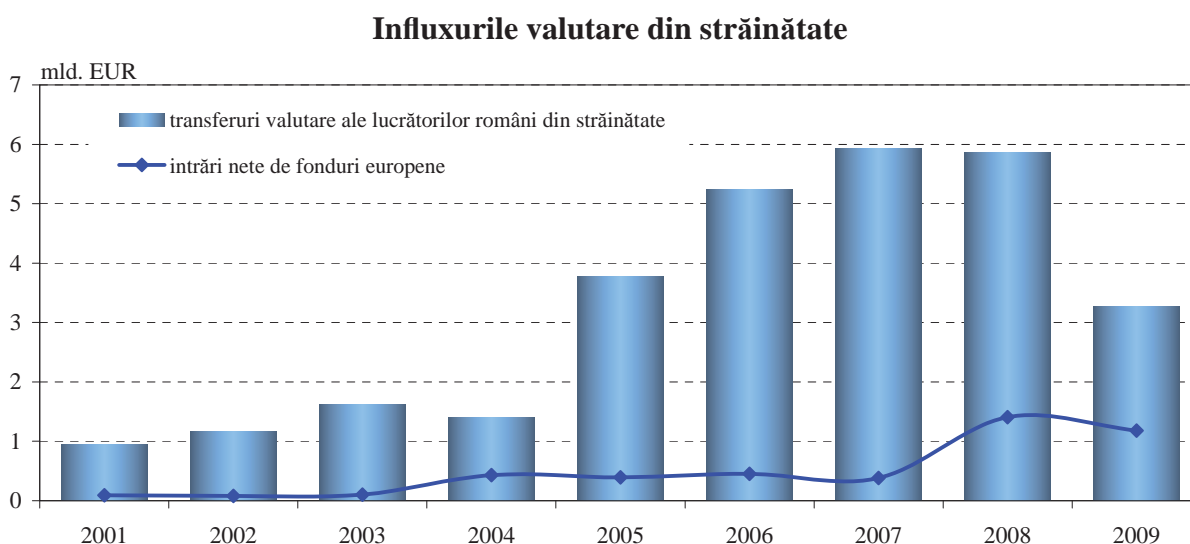
Grafic 6

Sursa: MFP, INS, calcule BNR

- Creșterea remiterilor lucrătorilor români din străinătate (Grafic 7), fluxul cumulat înregistrat în intervalul 2005-2008 (20,8 miliarde euro) fiind de patru ori mai mare decât cel corespunzător perioadei 2001-2004 (5,1 miliarde euro). Au existat, de asemenea, intrări nete de fonduri de la Uniunea Europeană, în creștere în perioada 2008-2009 față de nivelul mediu consemnat în perioada anterioară aderării, dar din păcate această evoluție favorabilă nu s-a menținut.

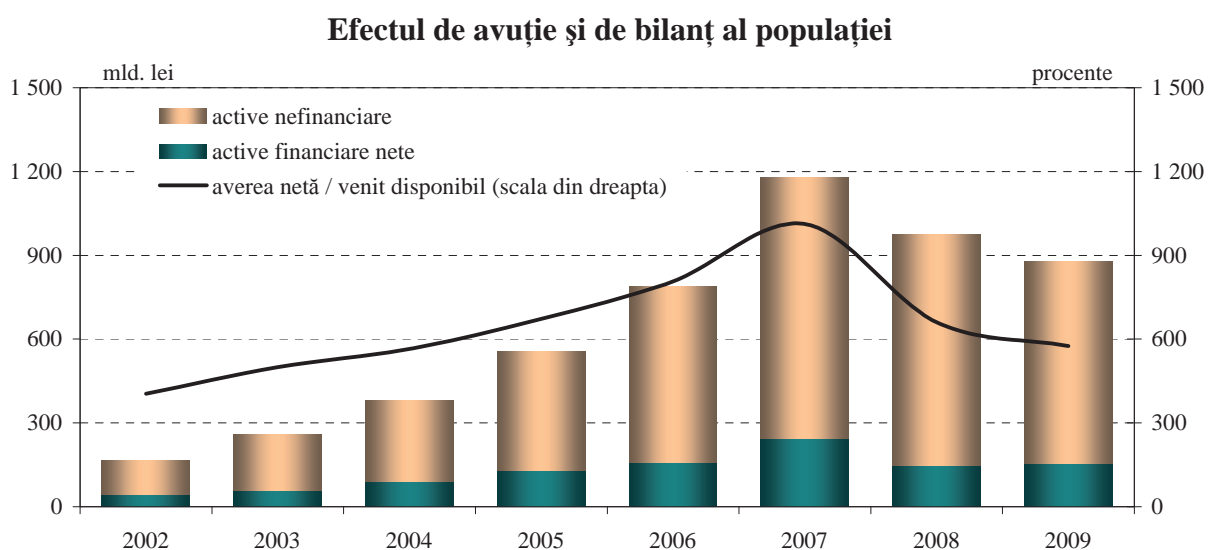
Grafic 7

Sursa: BNR

- Efectul de avuție și de bilanț, care, prin majorarea averii nete a populației, a crescut eligibilitatea acestora în contractarea de împrumuturi bancare. Pornind de la un nivel redus în 2002, raportul dintre averea netă și venitul disponibil al populației a urmat o traiectorie constant ascendentă în perioada 2002-2007, pentru ca în următorii doi ani să se ajusteze până la un nivel comparabil cu cel din 2005 (Grafic 8); creșterea accelerată din prima perioadă s-a dovedit nesustenabilă, în condițiile în care s-a bazat în bună măsură pe balonul speculativ dezvoltat pe piața imobiliară.

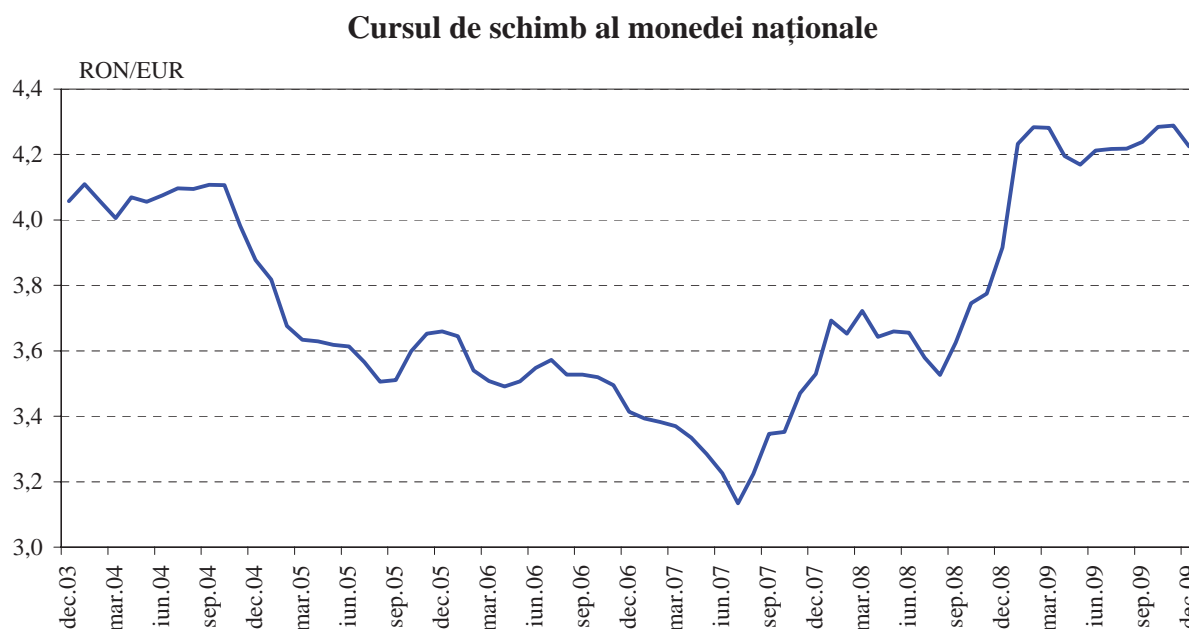
Grafic 8

Sursa: BNR, INS, CNVM, CSA, CSSPP, calcule BNR

- Tot pe partea de cerere de credite, populația a fost încurajată de evoluția persistentă în sensul aprecierii monedei naționale – de la un curs de 4,1 lei/euro în ultima parte a anului 2004 s-a ajuns la 3,1 lei/euro la jumătatea anului 2007. Deși ulterior s-a revenit la cotații de 4,2 lei/euro, aprecierea inițială a crescut atractivitatea împrumuturilor în valută (Grafic 9).

Grafic 9

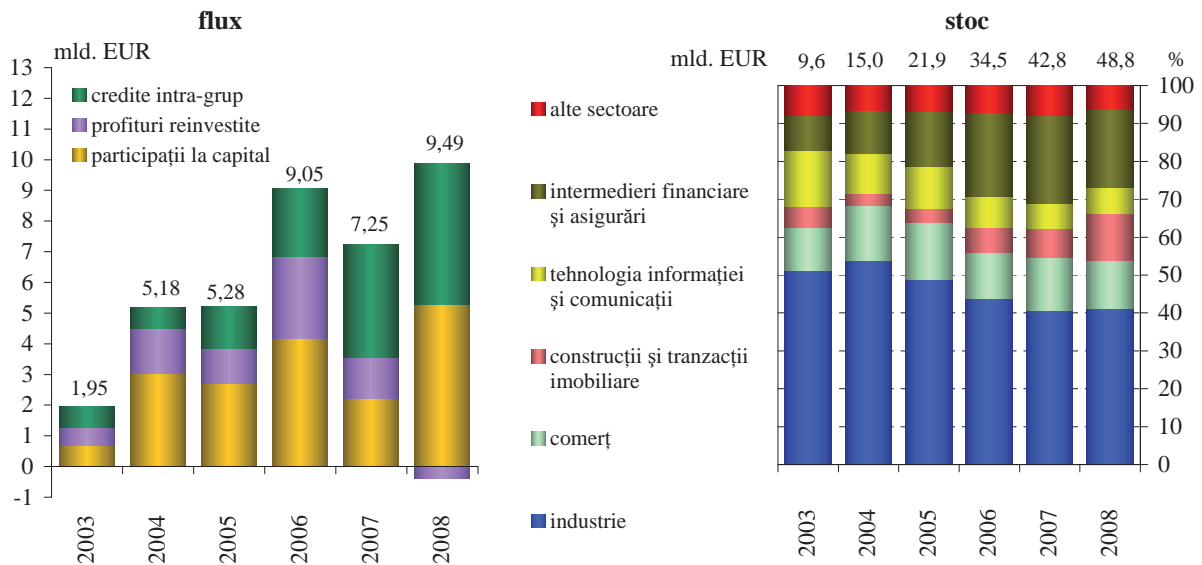

Sursa: BNR

- O contribuție la creșterea cererii de credite au adus și investițiile străine directe (ISD), care au stimulat crearea de noi locuri de muncă, au generat venituri, însă trebuie menționat că structura acestora nu a fost cea mai adecvată pentru România. A fost potrivită pentru investitori, al căror obiectiv pe termen scurt și mediu este profitul, însă nu și din perspectiva dezvoltării economiei românești pe termen mai lung, structura optimă din acest punct de vedere fiind cea care permite apariția și consolidarea de noi sectoare de activitate generatoare de valoare adăugată mai mare. Din păcate, deși volumul ISD a crescut semnificativ între 2004-2008, structura acestora relevă localizarea preponderentă în sectorul serviciilor, deci în cel *non-tradable* (intermediere financiară, asigurări, tranzacții imobiliare, comerț) și în construcții (Grafic 10). Deși volumul investițiilor este ridicat și în industrie, importanța relativă a acestui sector în stocul ISD a scăzut de la peste 50 la sută în 2004 la aproximativ 41 la sută în 2008. Evoluția este explicată de faptul că, în intervalul 2004-2008, doar 30 la sută din influxurile ISD (34 miliarde euro) s-au orientat, în mod liber, potrivit principiilor pieței, către industrie și numai 3 la sută către sectorul IT și comunicații, domenii creatoare de valoare adăugată consistentă. Focalizarea acestor intrări în proporție de două treimi către instituții financiare, comerț și sector imobiliar a contribuit la conturarea unui model nesustenabil de creștere economică, bazată pe consum din import și investiții realizate cu multe importuri, acestea fiind generatoare de dezechilibru comercial, valutar și fiind finanțate dintr-o datorie externă aflată într-o expansiune îngrijorătoare în perioada respectivă.

Grafic 10

Volumul și destinația investițiilor străine directe

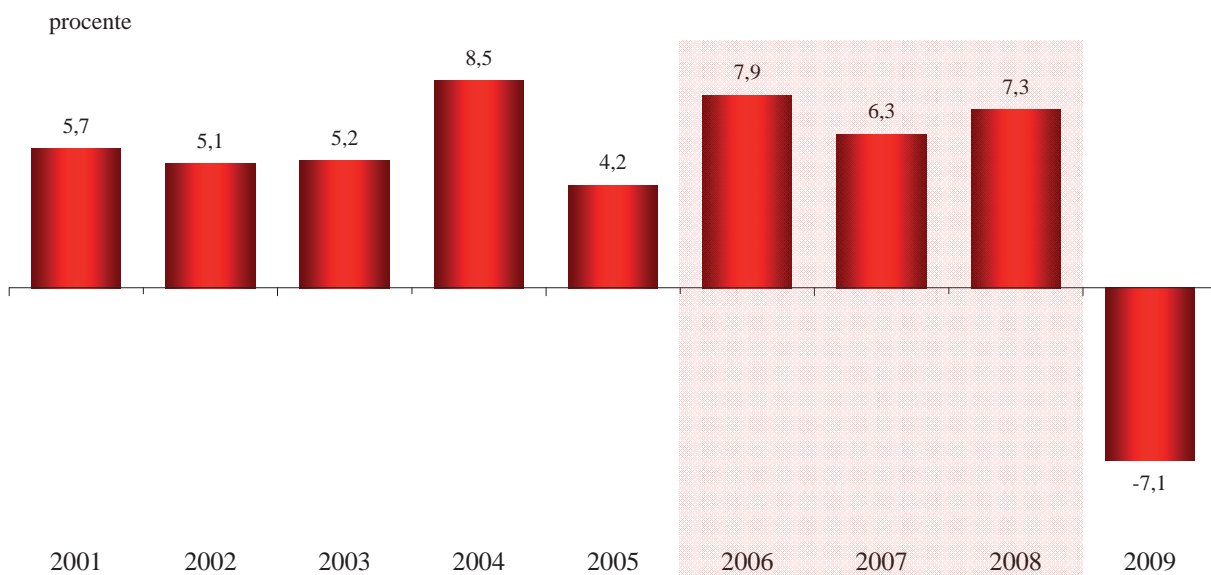
Sursa: BNR

Până în acest punct am trecut în revistă factorii de natura ofertei și a cererii, care au acționat în sensul majorării nivelului creditului în economie. **Din acțiunea acestora, luați individual, dar și din combinația lor, pentru că unii s-au suprapus, au rezultat opt riscuri majore la adresa stabilității macroeconomice.**

Primul dintre acestea constă în supraîncălzirea economiei – PIB a evoluat peste nivelul său potențial în perioada 2006-2008 (Grafic 11), înregistrându-se o medie anuală a *gap*-ului pozitiv de 4,4 la sută, în creștere de la un an la altul.

Grafic 11

Dinamica anuală a PIB real

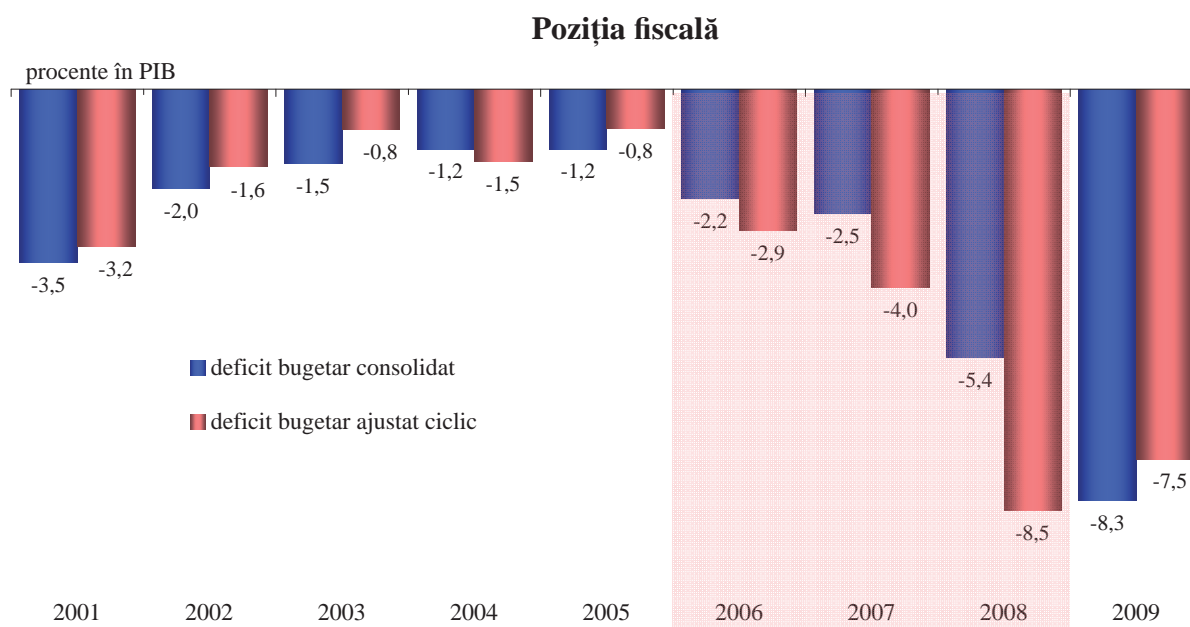

Sursa: INS

Cel de-al doilea este reprezentat de adâncirea deficitului bugetului general consolidat, care a condus la: (i) alimentarea supraîncălzirii economiei; (ii) presiune asupra deficitului de cont curent; (iii) sporirea dependenței de finanțarea externă; (iv) epuizarea spațiului fiscal – în 2009, când ar fi trebuit să sprijinim din punct de vedere fiscal economia, așa cum au făcut țările dezvoltate, spațiul fiscal era deja epuizat, ceea ce ne-a obligat nu la stimularea economiei, ci chiar la ajustare fiscală (acțiune prociclică).

Graficul 12 prezintă comparativ evoluția deficitului bugetului general consolidat efectiv și a celui ajustat ciclic. Deficitul structural (sau ajustat ciclic) se determină prin scăderea sau adunarea – depinde de situația concretă – a influenței ciclului economic. Astfel, în 2008, deficitul efectiv calculat conform metodologiei SEC95 a fost de 5,4 la sută din PIB, dar, în fapt, s-a cifrat la 8,5 la sută din PIB (deficit structural), deoarece economia funcționa peste potențial, încasa venituri mai mari decât cele cuvenite dacă ar fi funcționat la potențial (potrivit „cărții tehnice” a economiei românești, la potențialul dat de factorii de producție de care dispuneam). Turând economia mai mult, ea a generat o utilizare mai intensivă a factorilor, iar politica fiscală, în momentul în care ar fi trebuit să dea un impuls pozitiv economiei intrate în recesiune, s-a văzut în imposibilitatea de a realiza acest lucru, nemaexistând spațiu fiscal. Excluzând din deficit partea care se datorează ciclului economic, în 2008, de exemplu, veniturile efective sunt supraestimate cu 3 puncte procentuale din PIB, iar în 2001 subestimate cu mai puțin de 1 punct procentual din PIB al perioadei. Aceste judecăți economice se pot face atât *ex post*, cât și *ex ante*, iar discuțiile pe această temă ar presupune desfășurarea unui seminar distinct.

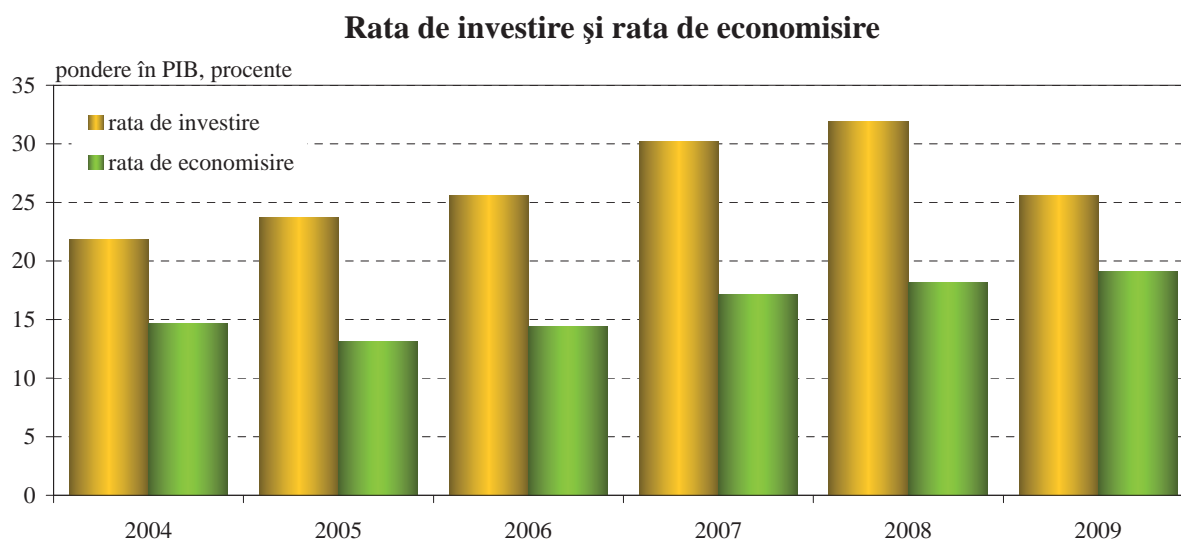
Grafic 12

Sursa: Comisia Europeană, calcule BNR

Ecartul dintre economisirea internă și investiții (Grafic 13) a crescut de la 7,1 la sută din PIB în 2004 la 13,7 la sută din PIB în anul 2008.

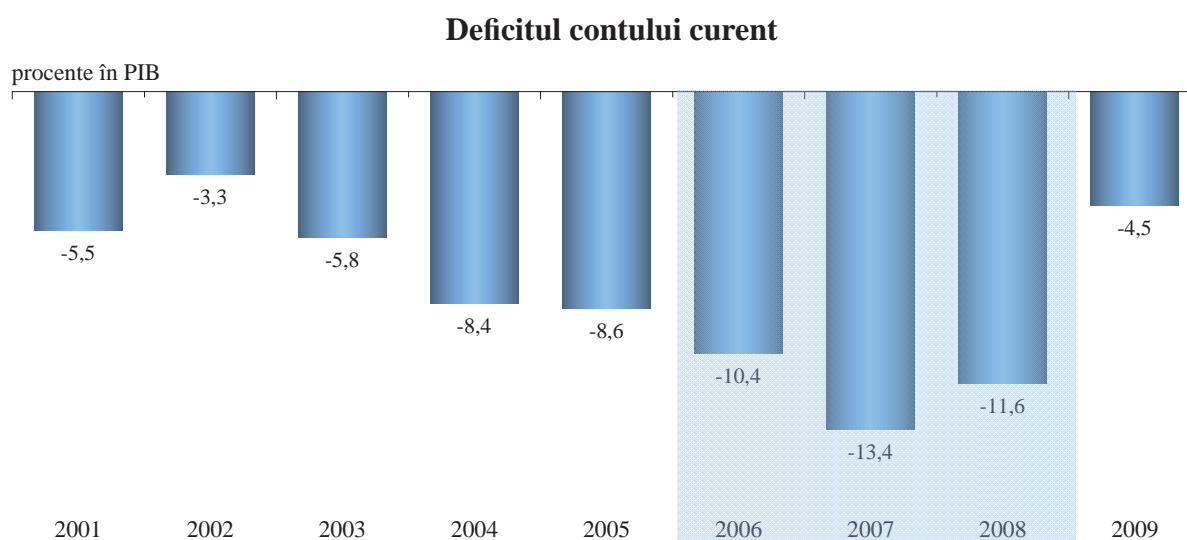
Grafic 13

Sursa: INS, calcule BNR

Situația deficitului contului curent al balanței de plăți (Grafic 14) s-a deteriorat pe fondul adâncirii deficitului balanței comerciale, alimentată de amplificarea importurilor de bunuri de folosință îndelungată, autovehicule, unele echipamente, finanțate preponderent din împrumuturi bancare, importuri localizate în sectoare economice nu foarte eficiente din punct de vedere macroeconomic, după cum s-a arătat anterior.

Grafic 14

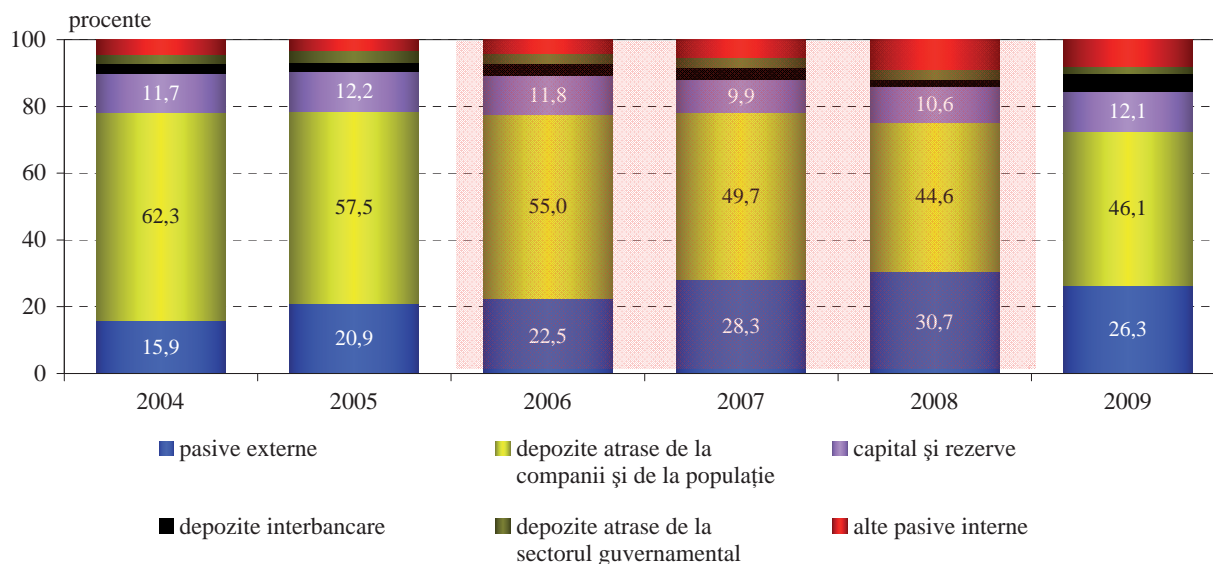
Sursa: BNR, INS

În același timp a crescut riscul corecției prin deprecierea monedei naționale, ca efect al aprecierii anterioare nesustenabile (efectul de pendul). Într-un context caracterizat de un deficit extern considerabil, a crescut dependența băncilor față de sursele externe de finanțare, demonstrată de indicatorii reprezentați în Graficul 15: în totalul pasivului bilanțier al băncilor, ponderea pasivelor externe a crescut de la 15,9 la sută în 2004 la 30,7 la sută în 2008, iar economisirea internă sub forma depozitelor atrase de la companii și populație și-a redus contribuția în același interval de

timp de la 62,3 la sută la 44,6 la sută, o ușoară inversare de tendință manifestându-se în anul 2009, pe fondul crizei financiare.

Grafic 15

Structura pasivului bilanțier al băncilor

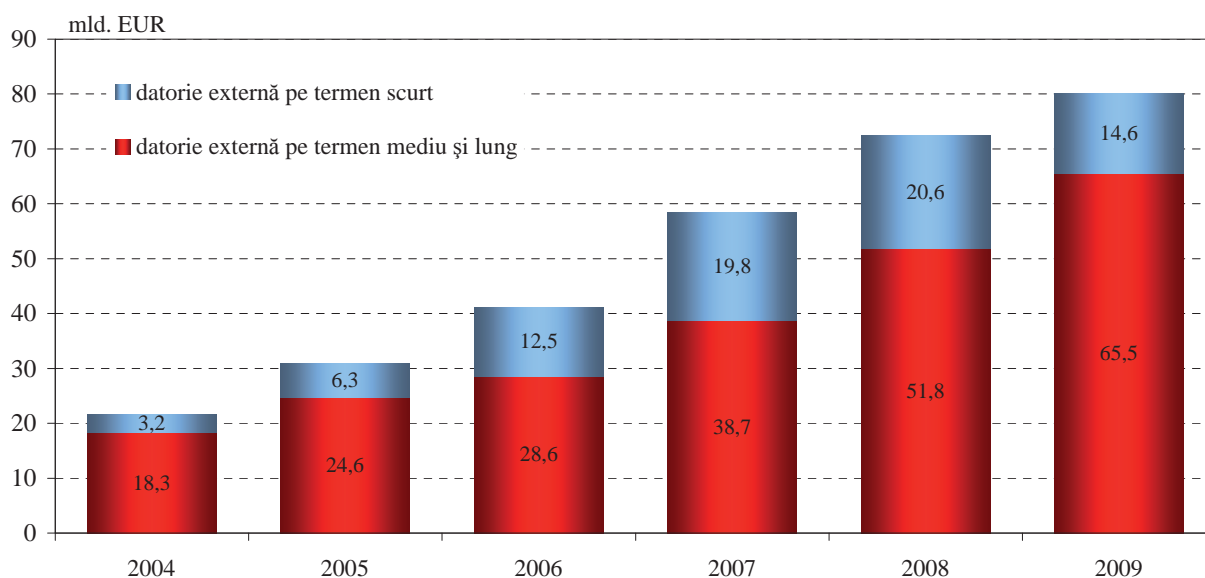

Sursa: BNR

Datoria externă totală (Grafic 16) a crescut, de asemenea, în ritm accelerat (cu 236 la sută în perioada 2005-2008), în special datorită componentei pe termen scurt (+543 la sută), ceea ce a creat o altă vulnerabilitate macroeconomică. Sectorul privat este cel care a împins datoria externă către nivelurile actuale deoarece 82 la sută din creșterea acesteia a fost generată în această zonă a economiei (Grafic 17).

Grafic 16

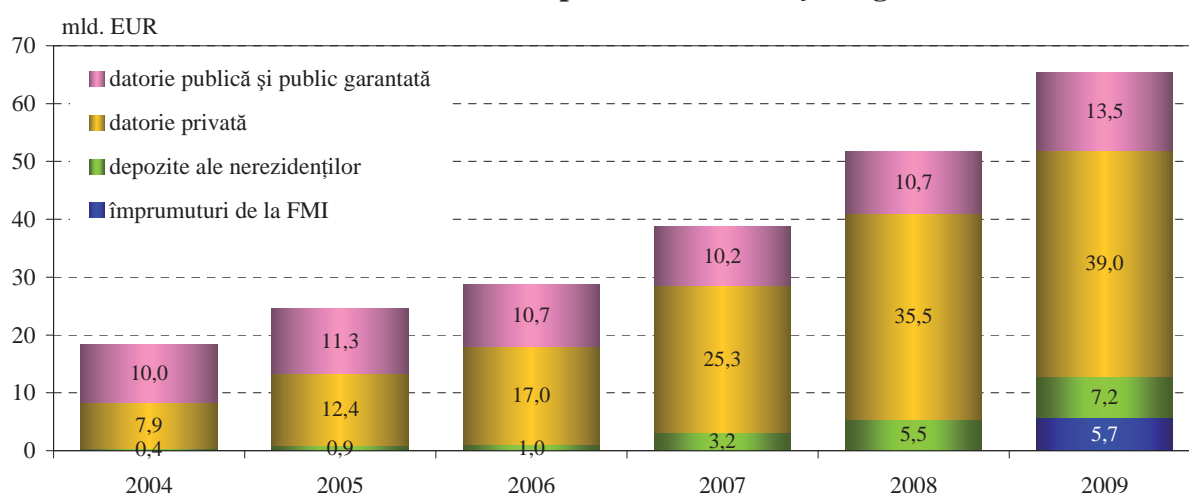
Datoria externă totală

Sursa: BNR

Grafic 17

Datoria externă pe termen mediu și lung

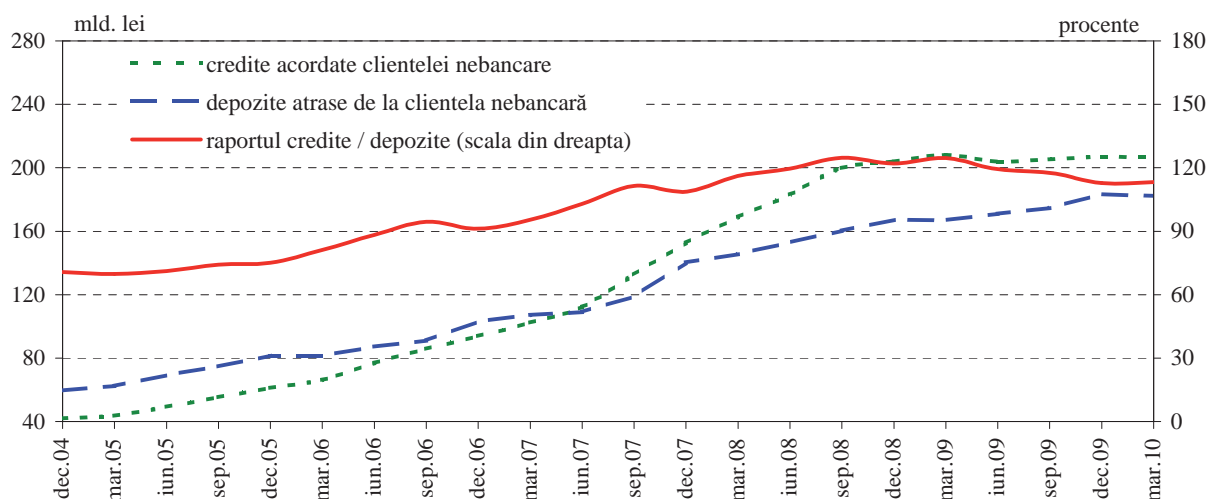

Sursa: BNR

Rezultatele econometrice pun în evidență o caracteristică interesantă – tocmai datorită unei economii reale nu foarte performante sub aspectul ofertei, la o creștere cu 100 lei a creditului neguvernamental, 35 lei se regăsesc în sporirea datoriei externe pe termen mediu și lung. Astfel, în anul 2007, populația și companiile au devenit debitori neți ai sistemului bancar, raportul credite/ depozite ajungând până la 125 la sută în 2008; ulterior raportul se atenuază către niveluri mai sustenabile (Grafic 18).

Grafic 18

Poziția netă a clientelei nebankare

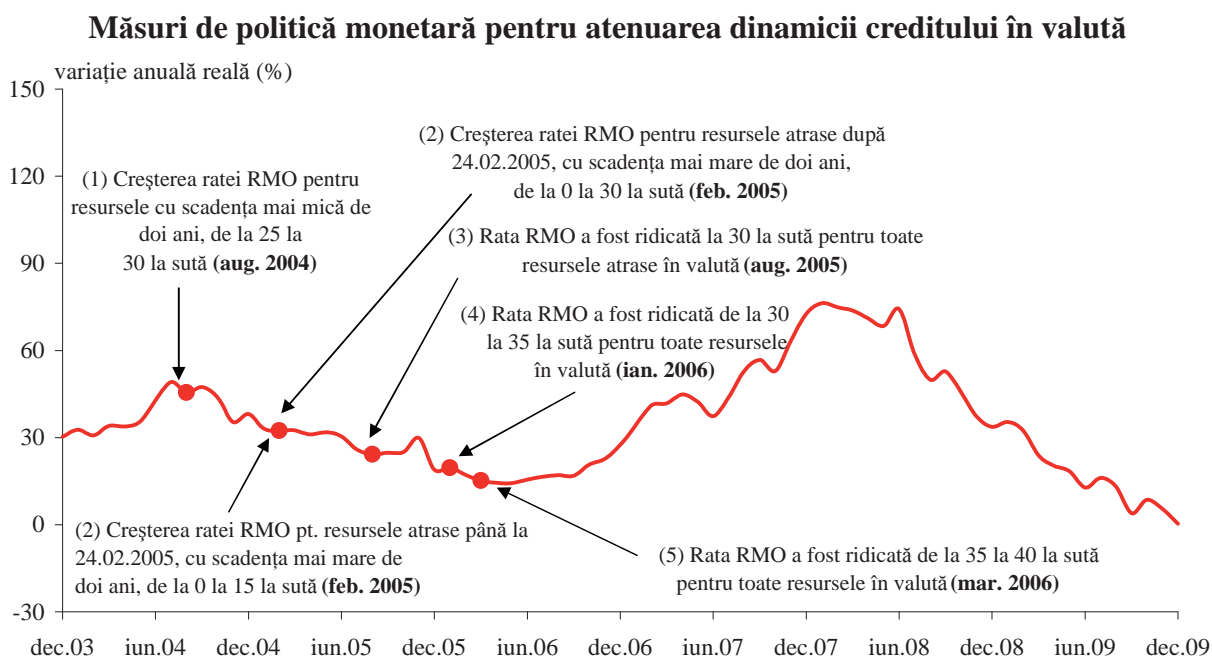

Sursa: BNR

Reacția BNR în acest context macroeconomic a vizat atenuarea creșterii nesustenabile a creditului și a constat în măsuri de politică monetară care să tempereze dinamica segmentului în valută, prin folosirea unor instrumente care să reducă atractivitatea acestuia în raport cu componenta în lei – fie prin operațiuni de modificare a ratei RMO, fie prin operațiuni de coborâre a dobânzilor la creditele în lei, fie prin operațiuni pe piața monetară și valutară. Graficul 19 ilustrează modificările operate la nivelul ratei RMO și răspunsul dinamicii creditului în valută,

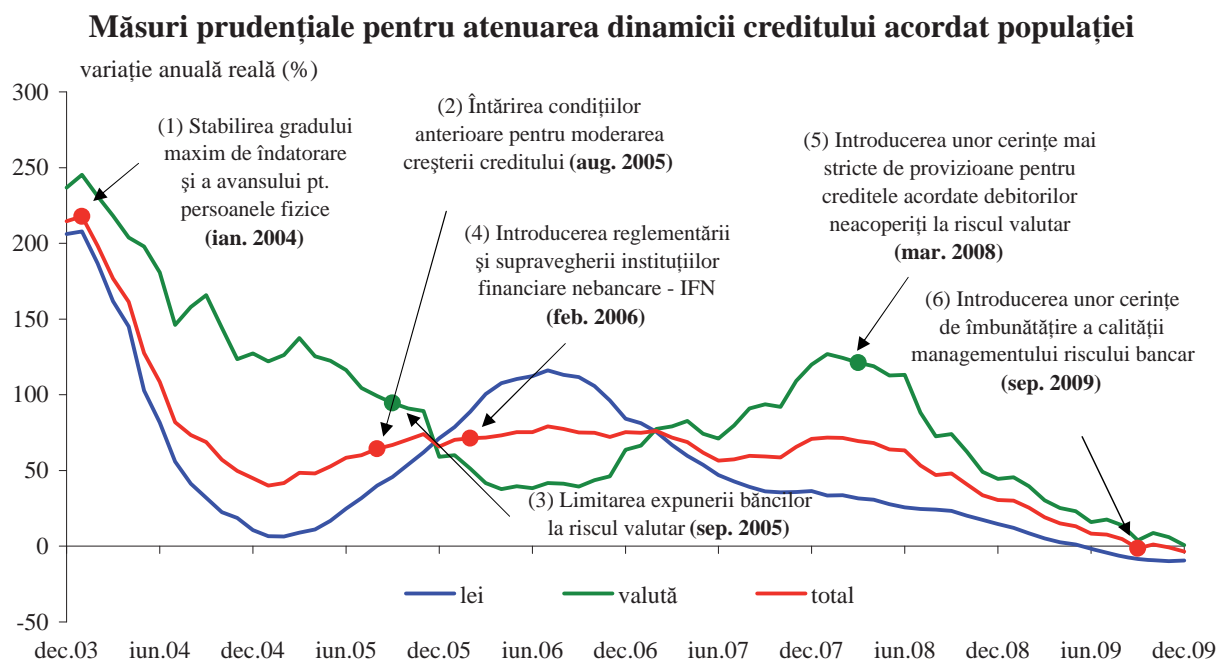
iar Graficul 20 reflectă secvența măsurilor prudențiale implementate de banca centrală și schimbările produse la nivelul ritmului de creștere a creditului acordat populației, pe total și pe monede de denominare. Au fost adoptate zece măsuri înainte de aderarea la UE – șase modificări ale ratei RMO (îndeosebi pentru pasivele în valută) și patru măsuri prudențiale.

Grafic 19

Sursa: BNR, INS

Grafic 20

Sursa: BNR, INS

Toate aceste intervenții legale și statutare destinate frânării dinamicii alerte a creditului au fost anulate odată cu momentul intrării în recesiune, adoptându-se o atitudine anticiclică prin relaxarea unor componente ale politicii monetare și prudențiale.

Principalele constatări rezultate din analiza acțiunilor prudențiale aplicate:

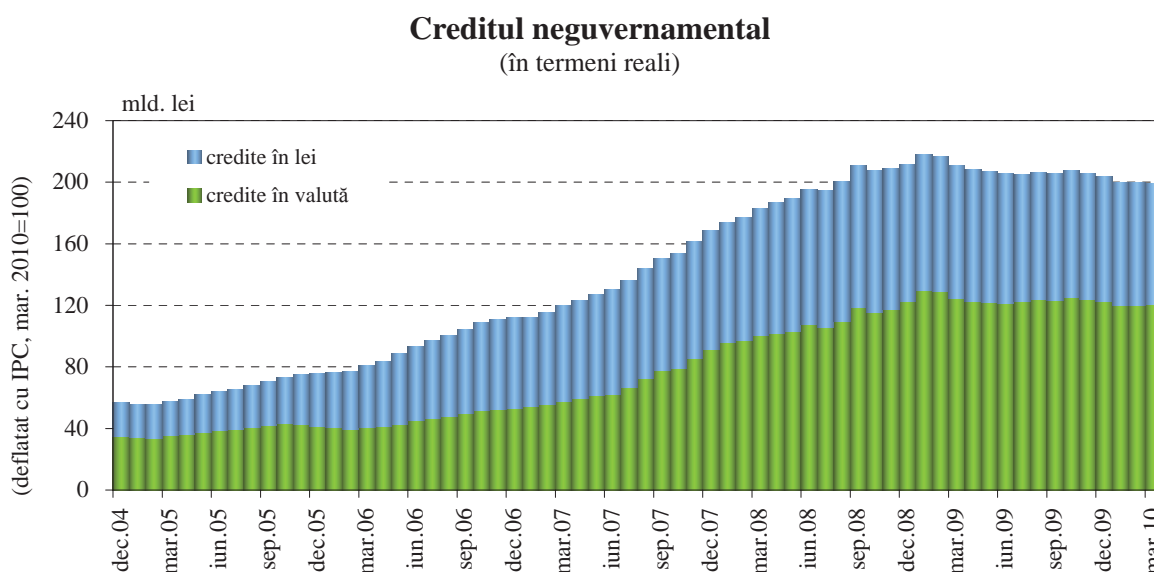
În cele șase luni anterioare implementării măsurilor de întărire a criteriilor de eligibilitate pentru persoanele fizice (august 2005), creditul acordat populației a crescut cu 49 la sută (57 la sută în cazul componentei în valută), în timp ce în cele șase luni ulterioare aplicării măsurii respective avansul a fost de numai 25 la sută (4,4 la sută pentru componenta în valută). Totodată, în primele șase luni după abrogarea reglementării ca efect al intrării în UE (aprilie-septembrie 2007), creditul acordat gospodăriilor populației a crescut cu 35 la sută (respectiv 55 la sută pentru componenta în valută).

În mod analog, în cele șase luni care au precedat intrarea în vigoare a prevederilor referitoare la limitarea expunerilor în valută ale băncilor comerciale la 300 la sută din fondurile proprii (septembrie 2005), dinamica aferentă creditului în valută era de 26 la sută, diminuându-se la doar 1,2 la sută în cele șase luni care au urmat implementării acestei măsuri. Abrogarea acestei restricții odată cu intrarea în UE a condus la reaccelerarea creditării în valută, până la un ritm de 19 la sută în iunie 2007 față de sfârșitul anului precedent.

Revenirea creditului în valută la dinamici susținute s-a realizat gradual, pe măsură ce operatorii bancari au descoperit modalități de eludare a reglementărilor. Dinamica descrisă anterior se reflectă și în ponderea creditului în valută la aceleași momente de timp (cele șase luni anterioare reglementării, cele ulterioare acestui moment și cele șase luni după momentul abrogării): 61 la sută din total credit, 51 la sută și 55 la sută la finalul intervalului.

Pentru a eluda reglementările prudențiale privind creditarea în valută, băncile au procedat la externalizarea (vânzarea) unui volum important de credite către băncile-mamă – aproximativ 2 miliarde euro în primul an după introducerea reglementării (2006) și în cei doi ani subsecvenți (2007 și 2008). Acest fenomen explică stagnarea observată la nivelul creditelor în valută în Graficul 21.

Grafic 21

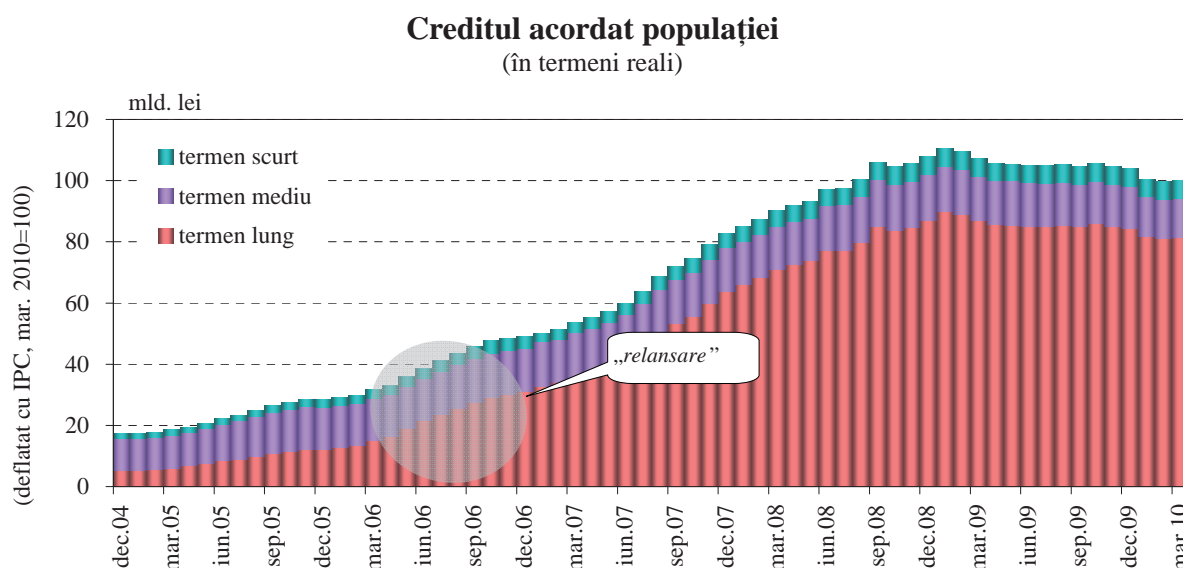

Notă: În perioada ianuarie 2007 - martie 2010, indicatorii monetari s-au determinat în baza Normei BNR nr. 13/2006; datele statistice pentru perioada anterioară au fost recalculate pentru a se asigura comparabilitatea.

Sursa: BNR, INS

O altă modalitate de evitare a normelor BNR practică de bănci a constat în asumarea rolului de agent al băncii-mamă, intermediindu-se, practic, credite între aceasta și clienții români, împrumuturile fiind reflectate în bilanțurile băncilor-mamă. Această practică a avut efecte negative în plan macroeconomic în sensul creșterii datoriei externe private, dar a generat și majorarea bazei de capital a băncilor cu circa 2,4 miliarde euro în intervalul 2005-2008, scopul urmărit de către acestea fiind posibilitatea creșterii gradului de expunere pe active îndeosebi către populație. În privința creditului acordat persoanelor fizice, eludarea limitei maxime de îndatorare de 40 la sută din venitul debitorului s-a realizat prin modificarea de către bănci a produselor de creditare, în sensul oferirii unor rate ale dobânzii promoționale în primii ani ai creditului și al extinderii maturității împrumuturilor. Pe de altă parte, în cazul unora dintre potențialii debitori, companiile angajatoare au acceptat să le majoreze temporar veniturile, facilitându-le astfel accesul la finanțarea bancară. Zona hașurată din Graficul 22 indică relansarea acestui tip de credit pentru că operatorii găsiseră mijloace de evitare a respectării normelor prudențiale ale băncii centrale.

Grafic 22

Notă: În perioada ianuarie 2007 - martie 2010, indicatorii monetari s-au determinat în baza Normei BNR nr. 13/2006; datele statistice pentru perioada anterioară au fost recalulate pentru a se asigura comparabilitatea.

Sursa: BNR, INS

După intrarea în recesiune economică, în condițiile vulnerabilităților interne – generate de conduita prociclică adoptată de politica fiscală și de cea a veniturilor –, care au permis propagarea accentuată a efectelor crizei financiare internaționale și în România, au fost aplicate următoarele politici anticiclice:

- apelul la instituțiile financiare internaționale pentru finanțarea de către acestea a unei părți din necesarul de fonduri destinate acoperirii dezechilibrului extern;
- încheierea Acordului de la Viena – prin care băncile mamă ale celor mai mari nouă instituții de credit cu acționariat străin prezente în România (deținătoare a 70 la sută din activul bancar) s-au angajat să își mențină pe perioada programului cu FMI (mai 2009 – mai 2011) expunerile față de România, angajament care a fost respectat;

- reducerea ratei dobânzii de politică monetară de la 10,25 la sută pe an (iulie 2009) la 6,25 la sută pe an (mai 2010);
- reducerea ratelor rezervelor minime obligatorii:
 - de la 40 la sută la 25 la sută pentru resursele în valută, în trei etape a câte 5 puncte procentuale (iunie, august și noiembrie 2009);
 - de la 18 la sută la 15 la sută pentru resursele în lei (iunie 2009);
- aplicarea unor măsuri de flexibilizare a creditării sectorului gospodăriilor populației (ianuarie, respectiv iunie 2009);
- convergența condițiilor de provizionare către standardele IFRS (reducerea volumului provizioanelor cu 25 la sută la creditele cu restanțe de peste 90 de zile).

Evoluțiile prezentate conduc la concluzia că expansiunea creditului neguvernamental, care a alimentat excedentul de cerere acumulat în economia românească, îndeosebi în perioada 2006-2008, a fost susținută deopotrivă de factori de natura ofertei și a cererii. Dinamismul excesiv al creditării, cu preponderență a populației, în lipsa unei susțineri corespunzătoare din partea producției interne, a accentuat vulnerabilitatea externă a economiei prin creșterea datoriei externe.

Alternativele de care dispun băncile în contextul liberei circulații a capitalurilor conferă politicii prudentiale o putere limitată în raport cu politicile fiscală și de venituri în procesul de moderare a expansiunii nesănătoase a creditului în economie.

Deși au produs efecte notabile pe termen scurt, măsurile prudentiale și-au pierdut din eficacitate pe parcurs, mai ales în contextul integrării financiare asociate intrării României în UE, constrângerile cantitative de limitare a creditelor în valută fiind uneori evitate de către bănci.

În prezent, asistăm la un fenomen invers, de internalizare a creditelor, respectiv de răscumpărare a acestora, ceea ce conduce la: (i) îmbunătățirea calității portofoliilor bancare; (ii) suplimentarea veniturilor băncilor; (iii) limitarea ajustării numărului de salariați din acest sector.

În contextul actualei crize mondiale, metodele sofisticate de administrare a riscurilor bancare, promovate de Acordul Basel II, și-au dovedit limitele, lucrându-se în prezent la o nouă directivă privind cerințele de capital. Măsurile vizate de această nouă directivă (CRD IV – *Capital Requirements Directive*) includ: (i) introducerea unui indicator simplificat de solvabilitate (*leverage ratio*), care asigură limitarea creșterii nesustenabile a bilanțului unei instituții de credit; (ii) recurgerea la provizionarea dinamică (*dynamic provisioning*), prin care provizioanele constituite în perioada de avânt economic sunt destinate acoperirii pierderilor înregistrate în perioada de recesiune economică; (iii) impunerea unor standarde de lichiditate sub forma unui indicator de lichiditate imediată (*liquidity coverage ratio*), ce reflectă măsura în care activele foarte lichide ale unei instituții de credit acoperă ieșirile de numerar în condiții de stres pe parcursul unei luni,

și, respectiv, a unui indicator de finanțare stabilă (*net stable funding ratio*), care semnalizează situația în care creșterea bilanțului se realizează într-o măsură disproporționată pe seama unor pasive insuficient de stabile.

Acordul Basel III urmărește reconfigurarea întregului cadru de reglementare și supraveghere a activității bancare, cu accentuarea componentei de avertizare timpurie asupra escaladării riscurilor.

Referitor la competența legală și acțiunea BNR de reglementare prudențială, pe de o parte, precum și la obligația și utilitatea respectării normelor în cauză de către băncile comerciale, pentru soliditatea acestora pe termen lung, pe de altă parte, consider în încheiere că este util să ne amintim două cugetări, una romană – „Să uzezi, dar să nu abuzezi” –, cealaltă aparținând lui Pitagora – „În cumpătare stă forța sufletului”.

MĂSURI PRUDENȚIALE ALE BNR PENTRU ASIGURAREA CREȘTERII SĂNĂTOASE A CREDITULUI NEGUVERNAMENTAL

VERONICA RĂDUCĂNESCU

Director, Banca Națională a României

Asigurarea unei creșteri sănătoase a creditului neguvernamental, cu accent pe temperarea creșterii celui în valută, a reprezentat o constantă în preocupările băncii centrale în perioada 2003 – prezent, BNR constituindu-se, prin multe dintre măsurile întreprinse în această direcție, într-un promotor în domeniu pentru autoritățile cu competențe și obiective similare din celelalte state membre, dar și din state terțe.

Evoluția creditului neguvernamental în perioada vizată a fost marcată de baza foarte joasă de pornire și a urmat trendul ascendent înregistrat în statele din spațiul în care România dorea să se integreze; premisele creșterii accelerate a creditului neguvernamental au fost reprezentate de reformele în cadrul sectorului bancar, pe fondul cărora competiția a cunoscut creșteri semnificative, de îmbunătățirea cadrului macroeconomic și de expansiunea cererii de credit.

Astfel, anterior datei aderării României la Uniunea Europeană, pe fondul unei dinamici accelerate și al unei structuri dezechilibrate (în favoarea creditului în valută) a creditului neguvernamental (și în contextul negocierilor purtate de România cu Fondul Monetar Internațional în vederea încheierii Memorandumului privind politicile economice și financiare aferente perioadei 2004-2005), banca centrală a acționat în direcția atenuării ritmului de creștere a creditului și a evitării supraîndatorării populației, pe de o parte, și a îmbunătățirii structurii pe valute a creditului neguvernamental, pe de altă parte.

În acest context, au fost emise Normele BNR nr. 15/2003 privind limitarea riscului de credit la creditul de consum și Normele nr. 16/2003 pentru modificarea și completarea Normelor metodologice nr. 3/2000 de aplicare a Legii nr. 190/1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare, prin care au fost instituite condiții stricte pentru creditele acordate persoanelor fizice de către instituțiile de credit, indiferent de valuta în care erau exprimate:

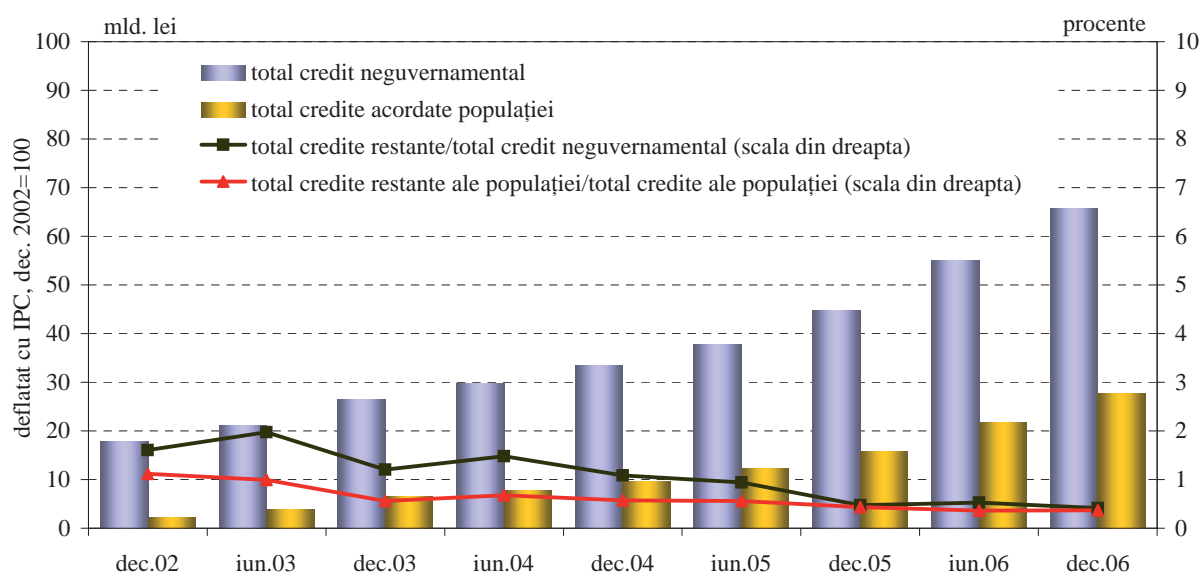
- limitarea ratei lunare de credit și a dobânzii aferente pentru creditele de consum la cel mult 30 la sută, iar în cazul creditelor ipotecare la 35 la sută din veniturile nete ale solicitantului și ale familiei sale;
- instituirea obligației participării debitorului cu un avans de 25 la sută din valoarea bunurilor achiziționate sau prezentarea de garanții personale în cazul creditelor de consum destinate achiziționării de bunuri;

- constituirea, în cazul creditelor de consum care nu au ca obiect achiziționarea de bunuri, de garanții reale și/sau personale cel puțin la nivelul creditului solicitat;
- limitarea valorii creditului ipotecar la 75 la sută din valoarea imobilului pentru achiziționarea căruia se solicită creditul și/sau din valoarea devizului estimativ, astfel încât valoarea garanțiilor constituite să nu fie mai mică de 133 la sută din valoarea creditului.

Graficul 1 evidențiază atingerea obiectivului de menținere a sănătății portofoliului de credite, ilustrată de ponderea scăzută a creditelor restante în total credit, atât la nivelul creditului neguvernamental, cât și pe subcomponenta adresată populației.

Grafic 1

Calitatea portofoliului de credite (în termeni reali)

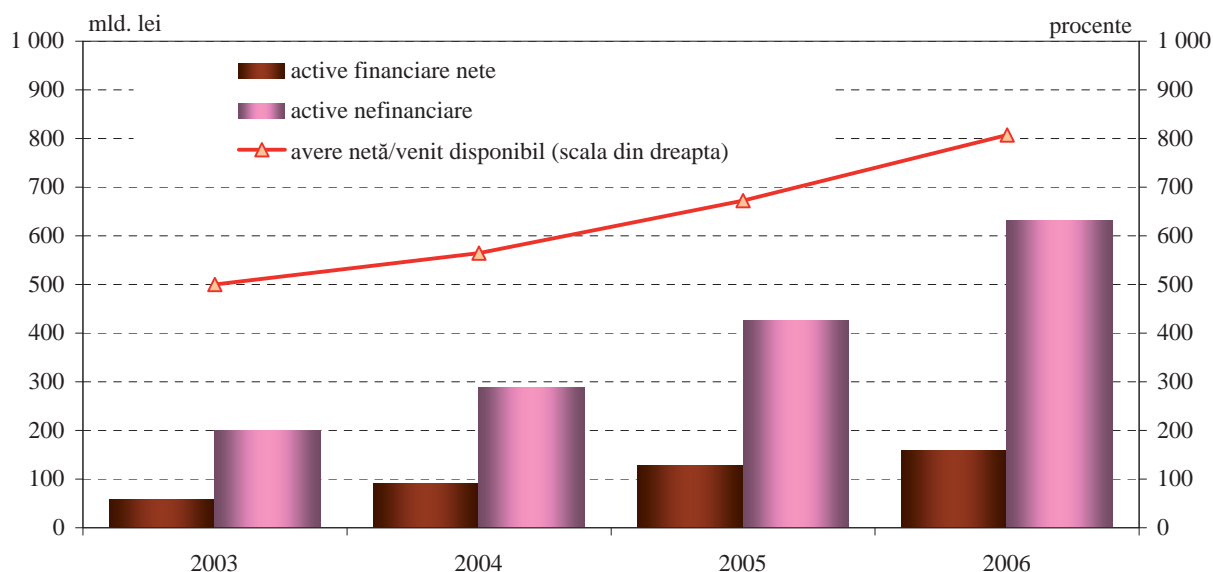
Sursa: INS, BNR

Dinamica creditului se menține însă, în continuare, accentuată, pe fondul existenței unor factori obiectivi, dar și a unora subiectivi (accentuarea orientării băncilor către *retail*; creșterea susținută a veniturilor și a averii populației și o percepție favorabilă privind evoluția acestora; reducerea ratelor dobânzilor la creditele în lei și în valută).

În ceea ce privește averea netă a populației (Grafic 2), se remarcă structura dezechilibrată în favoarea componentei nefinanciare. Această componentă a majorat dezechilibrul ca urmare a înregistrării *bubble*-ului imobiliar, cu consecințe nefavorabile asupra creditării la inversarea tendinței. Astfel, dacă la momentul creditării *bubble*-ul aducea o creștere a creditului odată cu majorarea valorii garanțiilor, la inversarea tendinței instituțiile de credit trebuie să constituie provizioane în cazul în care expunerea din credit și dobândă ajunge practic să nu mai fie acoperită de valoarea garanțiilor imobiliare în scădere.

Grafic 2

Averea netă și activele financiare nete ale populației

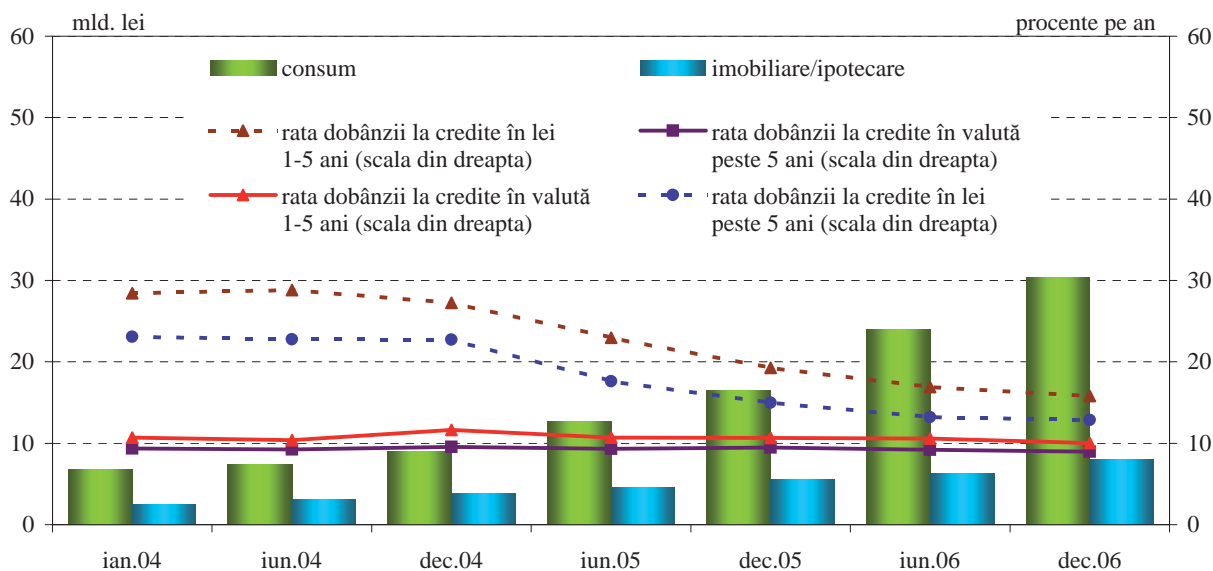
Sursa: BNR, INS, CNVM, CSA, CSSPP, calcule BNR

Creditele de consum și cele ipotecare au fost dinamizate de evoluția ratelor dobânzii. Diferențialul de dobândă a înregistrat o tendință descrescătoare (Grafic 3), ca urmare a reducerii ratelor dobânzilor la creditele în lei, însă această tendință nu a reușit să corecteze structura pe valute a creditului: în continuare, creditul în valută este preferat.

Grafic 3

Creditele de consum și ipotecare acordate de bănci

(în termeni reali, dec. 2006=100)

Sursa: BNR

De aceea, nu doar dinamica, ci și structura activității de creditare a continuat să fie marcată de o evoluție îngrijorătoare pentru banca centrală. Aceasta a impus revizuirea reglementărilor existente, în sensul instituirii unor măsuri suplimentare, vizând reducerea cererii agregate, de natură să asigure diminuarea deficitului de cont curent.

Noul cadru de reglementare prudențială în domeniul limitării riscului de credit și valutar – Norma BNR nr. 10/2005 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice și Norma BNR nr. 11/2005 privind limitarea gradului de concentrare a expunerilor din credite în valută – a asigurat preluarea reglementărilor existente, instituind, totodată, unele măsuri suplimentare:

- limitarea ponderii „serviciului total al datoriei” persoanelor fizice provenit din credite ipotecare, imobiliare și de consum la 40 la sută din veniturile nete;
- extinderea regimului creditelor ipotecare și asupra creditelor imobiliare, limitând angajamentul debitorului ce rezultă din astfel de credite la 35 la sută din veniturile nete;
- limitarea expunerii în valută a unei instituții de credit din credite acordate persoanelor fizice și juridice, altele decât cele acoperite în mod natural la riscul valutar, la 300 la sută din fondurile proprii, respectiv din capitalul de dotare în cazul sucursalelor instituțiilor de credit străine.

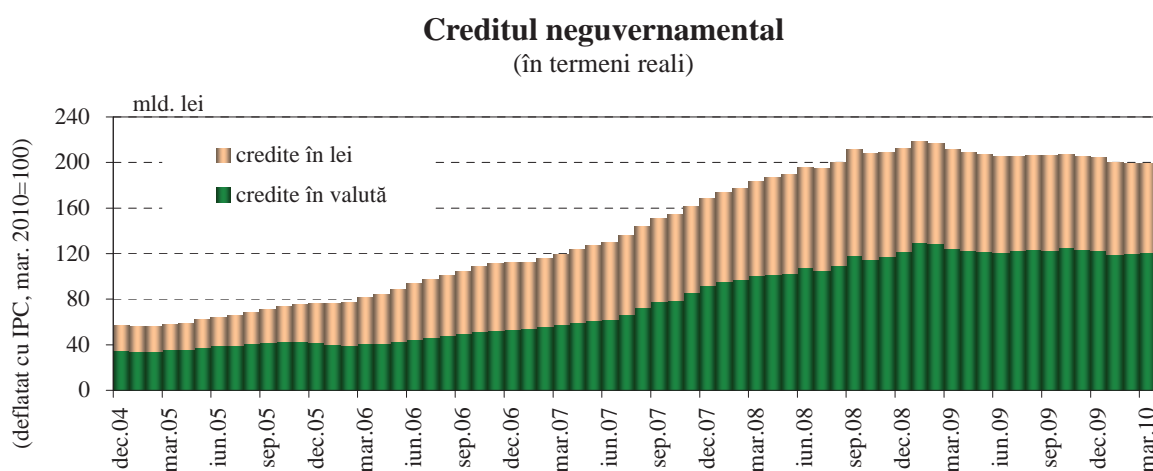
Instituțiile de credit aveau obligația raportării lunare către Direcția Supraveghere din Banca Națională a României a nivelului indicatorului expunerii din credite în valută acordate, defalcat pe persoane fizice și persoane juridice neacoperite în mod natural la riscul valutar.

Potrivit reglementării băncii centrale, o persoană este acoperită în mod natural la riscul valutar în cazul în care aceasta generează fluxuri de numerar nete pozitive în valută cotate, care să permită rambursarea la termen a fiecărei rate de credit (principal și dobândă). La determinarea fluxului de numerar, instituțiile de credit sunt obligate să ajusteze intrările de numerar în funcție de gradul de certitudine și de caracterul de permanență al acestora.

Instituțiile de credit trebuie să respecte indicatorul privind gradul de concentrare a expunerii din credite în valută atât la nivel individual, cât și la nivel consolidat, pentru activitatea desfășurată pe teritoriul României.

Măsura vizând limitarea expunerii în valută a instituțiilor de credit a avut pe termen scurt rezultate vizibile, ponderea creditului în lei depășind-o ușor pe cea a creditului în valută (în perioada aprilie 2006 – iulie 2007), după cum se poate observa în Graficul 4.

Grafic 4

Notă: În perioada ianuarie 2007 - martie 2010, indicatorii monetari s-au determinat în baza Normei BNR nr. 13/2006; datele statistice pentru perioada anterioară au fost recalculat pentru a se asigura comparabilitatea.

Sursa: BNR, INS

Complementar măsurilor adresate instituțiilor de credit, anul 2006 a marcat intrarea în vigoare a cadrului legislativ privind reglementarea activității de creditare desfășurate de instituțiile financiare nebancale.

Instituțiile financiare nebancale sunt categorii de entități care desfășoară activități de creditare cu titlu profesional, principala deosebire față de instituțiile de credit fiind aceea că nu atrag depozite sau alte fonduri rambursabile de la public.

Reglementarea acestui segment de creditori a avut ca principal obiectiv evitarea înregistrării de distorsiuni pe piața creditului, prin stoparea migrării creditului din sectorul bancar către un segment nereglementat al pieței financiare.

În acest context, pentru atingerea obiectivului vizat, măsurile de temperare a dinamicii creditului neguvernamental au fost extinse și asupra instituțiilor financiare nebancale (Norma BNR nr. 20/2006 care lărgeste sfera de aplicare a Normei BNR nr. 10/2005 și asupra instituțiilor din urmă).

În contextul aderării României la Uniunea Europeană și al restrângerii competențelor Băncii Naționale a României în domeniul supravegherii, politica de reglementare, inclusiv în ceea ce privește activitatea de creditare, a suferit ajustările necesare respectării rigorilor impuse de *acquis*-ul comunitar, pentru a nu afecta drepturile instituțiilor bancare și financiare care beneficiază de pașaport european și care derulează activitate de creditare pe teritoriul României.

Cu ocazia acestui eveniment legislativ a fost analizată și structura cheltuielilor debitorilor pe grupe valorice de venituri, fiind relevată necesitatea diferențierii clientelei în funcție de capacitatea gospodăriei de a suporta o rată de credit mai mare sau mai mică. Totodată, trendul ascendent al veniturilor nu a mai putut justifica păstrarea limitei de 40 la sută în cazul gospodăriilor cu venituri mult peste medie, în special din perspectiva faptului că pentru astfel de clienți restricția în creditare avea efect strict pe segmentul creditului imobiliar.

Astfel, banca centrală a decis eliminarea restricțiilor administrative și transferarea responsabilităților privind creditarea prudentă asupra creditorilor aflați în aria sa de supraveghere prudencială, emițând în martie 2007 Regulamentul nr. 3/2007 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice.

Potrivit noilor reglementări, împrumutătorii, instituții de credit și instituții financiare nebancale, își stabilesc, în cadrul normelor de creditare proprii, limite maxime ale gradului de îndatorare pe categorii de cliență, fundamentate în mod corespunzător în opinia Direcției Supraveghere, în concordanță cu profilul și strategia de risc a entității creditoare.

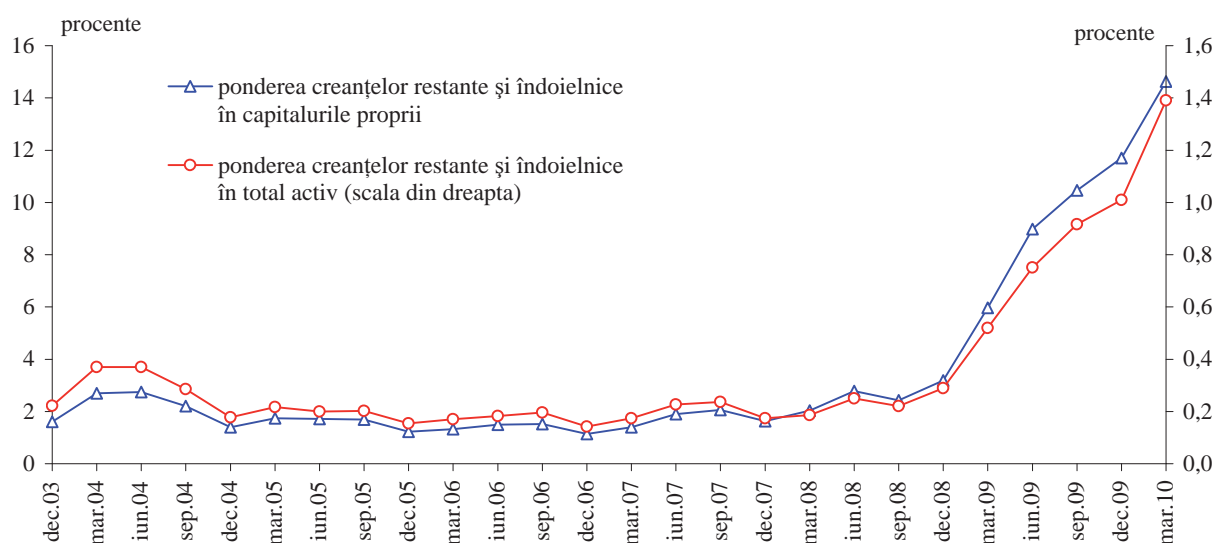
Având în vedere faptul că măsurile administrative și prudenciale adoptate începând cu anul 2005 au îmbunătățit corelarea structurii activelor cu pasivele bancare, precum și elementele de risc valutar din sistemul financiar al României, astfel încât ponderea creditului în valută în total credit neguvernamental s-a redus la aproximativ 47 la sută în a doua parte a anului 2006, față de 60 la sută în luna iulie 2005, banca centrală a decis eliminarea limitei impuse instituțiilor de credit privind gradul de concentrare a expunerilor din creditele în valută începând cu data de 1 ianuarie 2007.

Consecința revizuirii cadrului de reglementare în maniera descrisă s-a materializat într-o structură pe valute a creditării ce a revenit, începând cu a doua jumătate a anului 2007, la forma anterioară, evoluția acesteia modificându-se constant în defavoarea creditului în monedă națională.

În februarie 2008 au fost introduse cerințe mai stricte de provizionare a creditelor în valută acordate debitorilor expuși la riscul valutar. Graficul 5 ilustrează faptul că, în acea perioadă, calitatea portofoliului de credite s-a menținut la un nivel acceptabil, aceasta deteriorându-se odată cu apariția în România a efectelor crizei financiare internaționale.

Grafic 5

Creanțe restante și în litigiu în capitalurile proprii și în totalul activelor bancare

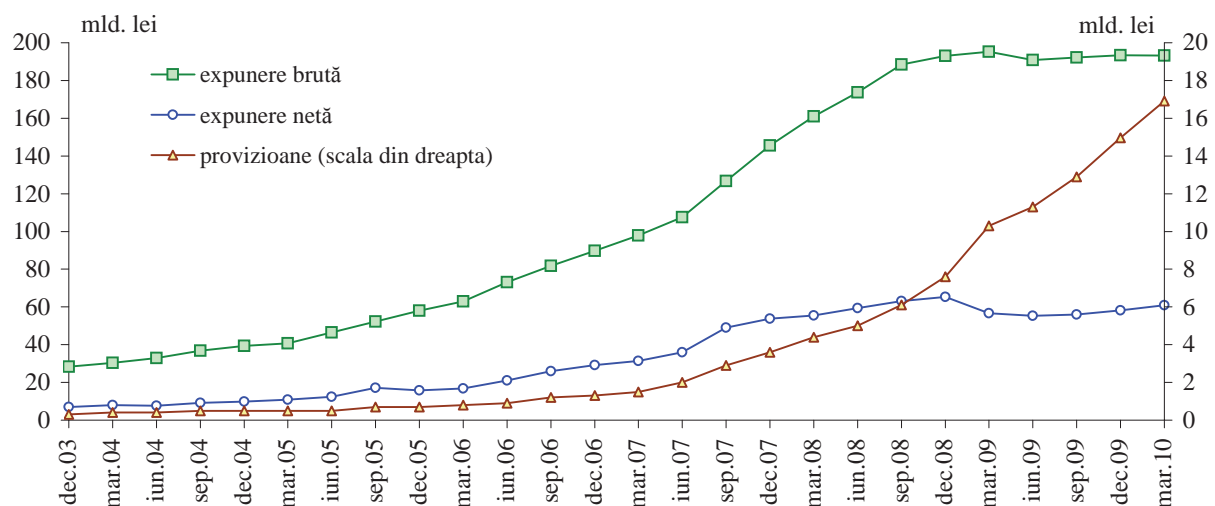

Sursa: BNR

Din Graficul 6 observăm că, până la apariția crizei, și nivelul provizioanelor a fost constant, în corelare cu nivelul creanțelor restante.

Grafic 6

Evoluția expunerilor (credite și dobânzi ale clientelei nebankare) brute și nete, precum și a provizioanelor aferente acestora

Sursa: BNR

Noua reglementare a BNR în domeniul clasificării și provizionării prevede în mod distinct coeficienți de provizionare pentru creditele acordate în valută sau indexate la cursul unei valute, acordate persoanelor fizice expuse la riscul valutar, având un nivel superior celor aplicabili creditelor denominate în moneda națională.

Astfel, prin noua abordare se evidențiază distinct influența riscului valutar ca risc adițional celui de credit, coeficienții de provizionare suferind următoarele modificări:

Categoria *standard* – creștere de la coeficient de provizionare **0** la **0,07**

Categoria *în observație* – creștere de la coeficient de provizionare **0,05** la **0,08**

Categoria *substandard* – creștere de la coeficient de provizionare **0,2** la **0,23**

Categoria *îndoielnic* – creștere de la coeficient de provizionare **0,5** la **0,53**.

Pentru categoria *pierdere*, coeficientul de provizionare a rămas nemodificat (**1**).

În august 2008, a fost ajustată și reglementarea vizând creditarea persoanelor fizice, cu scopul creșterii gradului de senzitivitate a deciziei de creditare la riscul de rată a dobânzii, la riscul valutar și la posibilitatea de majorare a costului creditului din comisioane și alte cheltuieli privind administrarea creditului prevăzute în contract, precum și în funcție de caracteristicile împrumutului (destinația și tipul creditului). De asemenea, dispozițiile legale în materia practicilor bancare sănătoase de creditare au fost completate prin impunerea utilizării fișei fiscale în procesul de validare a veniturilor, inclusiv pentru veniturile în valută (Regulamentul BNR nr. 11/ 2008 pentru modificarea și completarea Regulamentului BNR nr. 3/2007 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice).

La stabilirea gradului maxim de îndatorare aplicabil pentru fiecare categorie de clientelă, împrumutătorii sunt obligați să ia în considerare evoluțiile negative anticipate ale riscului valutar, riscului de rată a dobânzii și ale valorii comisioanelor și altor cheltuieli privind administrarea creditului prevăzute în contract. Nivelul șocului pe rata dobânzii și pe cursul de schimb se stabilește pornind de la istoricul perioadei de 18 luni anterioare emiterii normelor (respectiv martie 2007 – august 2008) și are în vedere statistica Băncii Naționale a României privind ratele medii ale dobânzii practicate de instituțiile de credit la creditele noi acordate gospodăriilor populației și, după caz, pe cea privind cursul de schimb al monedei naționale, inclusiv în cazul creditelor indexate.

În plus, a fost instituită obligația creditorului de a stabili graficul inițial de rambursare, astfel încât debitorul să se încadreze în gradul maxim de îndatorare pe întreaga maturitate a creditului.

Având în vedere necesitatea adoptării de măsuri pentru limitarea efectelor crizei economice și financiare, în anul 2009 BNR a ajustat reglementarea în domeniul creditării persoanelor fizice cu obiectivul stimulării relansării creditării ipotecare. Astfel, a fost eliminată obligativitatea considerării riscului de rată a dobânzii și a riscului valutar la stabilirea gradului de îndatorare aferent clienților care contractează credite ce beneficiază de garanția statului și credite garantate cu ipotecă asupra proprietăților imobiliare locative sau cu ipotecă asupra terenurilor intravilane (Regulamentul BNR nr. 2/2009 și Regulamentul BNR nr. 11/2009 pentru modificarea Regulamentului BNR nr. 3/2007 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice).

MANAGEMENTUL ACTIVITĂȚII BANCARE ÎN PERIOADELE DE CREȘTERE, DAR ȘI DE CRIZĂ ECONOMICĂ. STUDIU DE CAZ: BRD – GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

PETRE BUNESCU

Vicepreședinte, BRD – Groupe Société Générale

Vă mulțumesc pentru ocazia oferită, de a prezenta și punctul de vedere al unei instituții reglementate, al unui actor din piața bancară, chiar dacă uneori a fost, poate, un actor mai grăbit, alții mai derutat.

Aș dori să precizez, înainte de a trece la prezentarea expunerii mele, că și de data aceasta mi-am extins analiza pe o perioadă de cinci ani, respectiv 2005-2009, cuprinzând uneori și trimestrul I 2010. De asemenea, aș dori să precizez încă de la început că BRD și-a desfășurat activitatea în condițiile reglementate, în condițiile normelor de prudență bancară, chiar dacă au fost și cazuri în care le-am mai criticat – cu decență aș spune –, le-am mai contestat – cu bun simț –, dar atunci când acestea au fost promulgate, noi le-am respectat pentru că suntem conștienți de responsabilitatea pe care o avem.

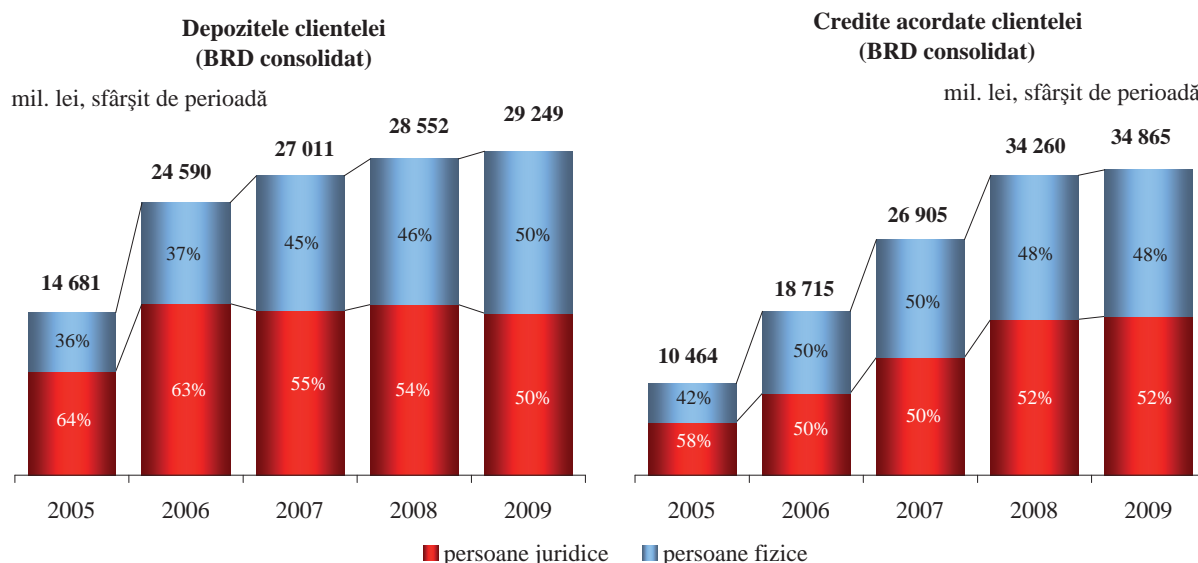
Pe de altă parte, în activitatea pe care o desfășurăm în cadrul BRD, suntem oameni prudenți, responsabili, de asemenea, suntem proactivi, găsim soluții chiar și în perioadă de criză, soluții corecte, legale, pentru a putea răspunde, totuși, cerințelor clienților noștri.

Permiteți-mi să prezint evoluția câtorva indicatori. Fac precizarea, de la început, că toate aceste date sunt publice, au fost utilizate în toate conferințele noastre de presă, pentru că, după cum se cunoaște, BRD este cotate la Bursa de Valori București.

Am evidențiat, înainte de toate, evoluția în paralel a celor două componente majore ale activității bancare, respectiv atragerea de resurse și efectuarea de plasamente (Grafic 1). În cazul acestora din urmă, am avut în vedere natura și conținutul celor mai importante plasamente, respectiv cele care constituie activitatea de creditare. În perioada 2004-2005 s-a produs un salt semnificativ atât pe partea de atragere de depozite – este și perioada în care am extins baza de clienți, dar și logistica necesară –, cât și pe partea de creditare – am dezvoltat, în condiții de creștere economică, gama noastră de produse de creditare atât pentru persoanele fizice, cât și pentru cele juridice.

Sigur că anii 2008-2009 ilustrează o temperare a ritmului dezvoltării pe aceste segmente, ca urmare a semnelor incipiente ale crizei în 2008, mai întâi financiară și apoi economică, urmate de apariția și desfășurarea crizei economice care există și în prezent.

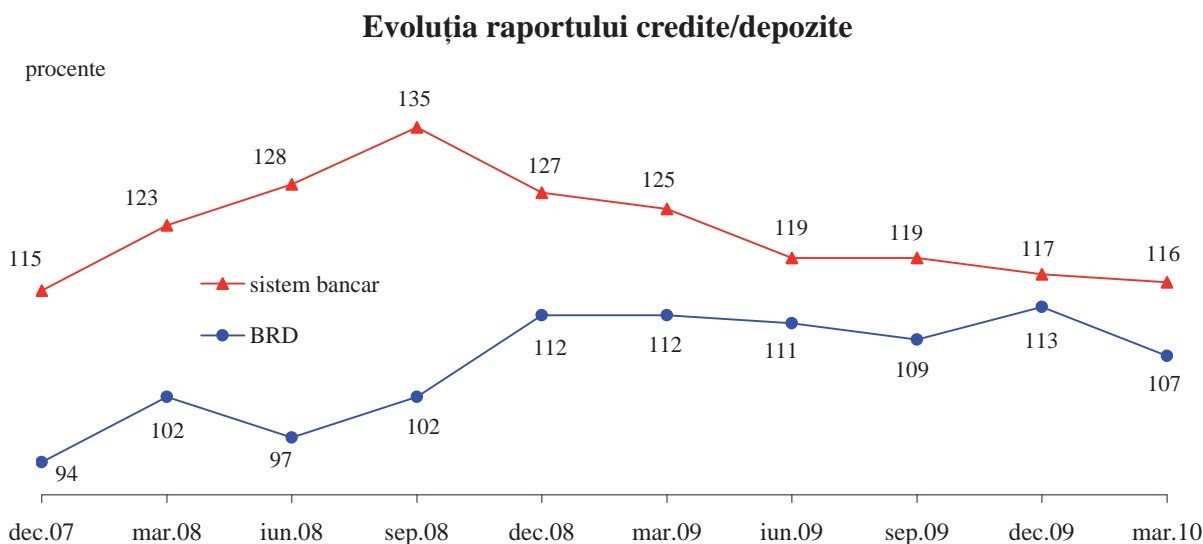
Grafic 1

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

În Graficul 2, am prezentat evoluția unui coeficient extrem de sugestiv în activitatea noastră bancară, și anume raportul credite/depozite, care reprezintă procentul din creditele acordate acoperit cu depozitele constituite de clientelă. Mi-am permis să fac o comparație între situația BRD – Groupe Société Générale și evoluția sistemului bancar. Dacă în decembrie 2007 depozitele atrase erau mai mari decât creditele acordate, pe măsura dezvoltării solicitării de credite a clienților noștri, acest raport credite/depozite a devenit supraunitar.

Grafic 2

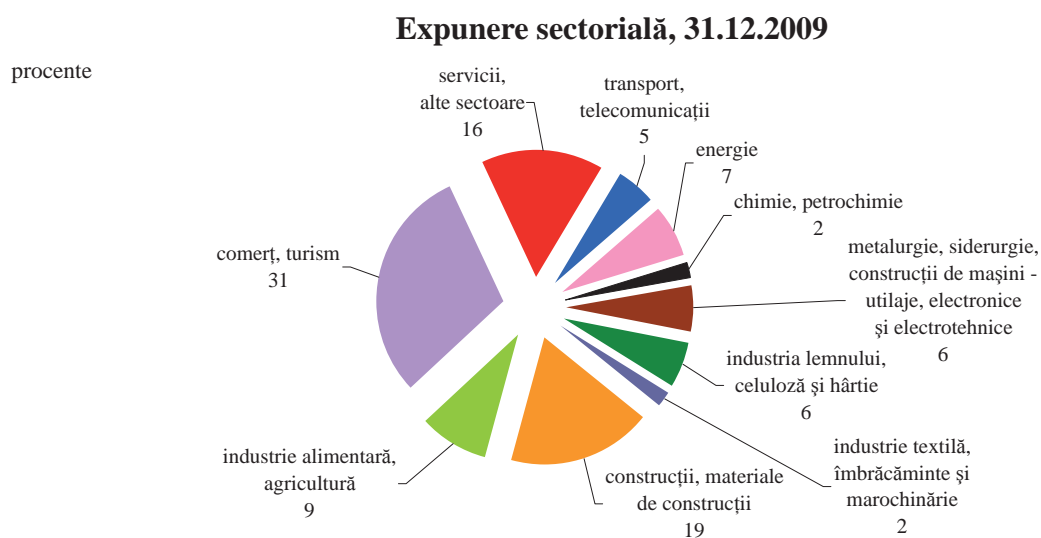

Sursa: BNR, BRD - Groupe Société Générale

Spre finele anului 2009 și la începutul anului 2010, am asistat, practic, la o corecție normală, necesară, a acestui raport, în sensul că – după cum sublinia și domnul prim-viceguvernator – economiile clienților bancari au început să crească, iar pe de altă parte, cererea de credite solvabilă a devenit ceva mai redusă. Aceasta este și explicația înregistrării în martie 2010 a nivelului de 107 la sută.

Referitor la expunerea sectorială, la finele anului 2009 preponderent era sectorul comerț-turism, care deținea 31 la sută din totalul creditului acordat de BRD, după cum se poate observa din Graficul 3. De asemenea, în construcții – sector care s-a extins sustenabil sau mai puțin sustenabil, dar care a contribuit ani de-a rândul la formarea PIB și la creșterea economică – avem plasamente importante; plasamente modeste au fost înregistrate în sectoarele industriei care altă dată se numeau grele, în prezent industria reprezentând un sector cu probleme.

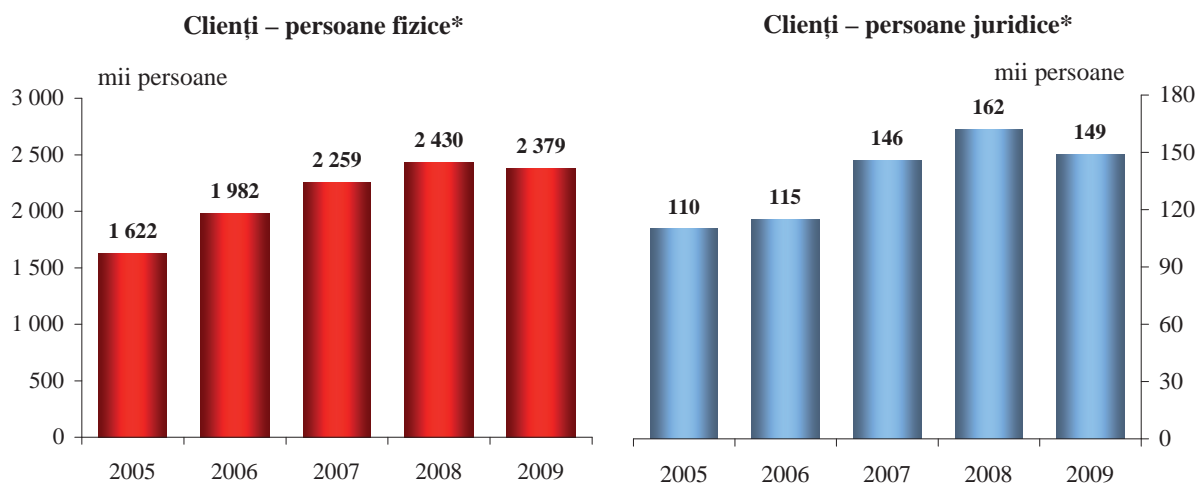
Grafic 3

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

În Graficul 4 este prezentată baza de clienți sau evoluția activității noastre în ceea ce privește deservirea clienților. Fac o precizare de ordin metodologic: nu au fost luați în calcul toți cei care au avut vreodată în cinci ani cont la BRD, ci doar aceia care sunt clienți activi, care cel puțin în ultimele trei luni au avut sau au încă activitate la BRD. Aceștia reprezintă fondul nostru de comerț sănătos, cel care rulează activități prin bancă.

Grafic 4

* clienți BRD care au desfășurat operațiuni cu banca în ultimele 3 luni

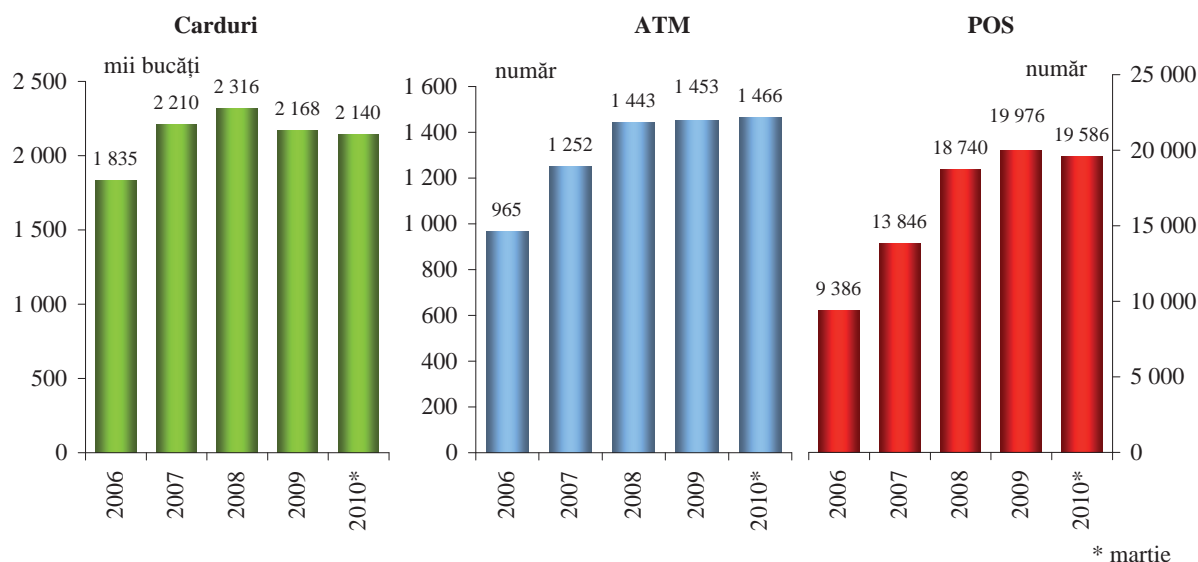
Sursa: BRD - Groupe Société Générale

Și aici evoluția a fost în ton cu cea a vremurilor, respectiv o evoluție ascendentă. În anul 2005 aveam deja constituit un nucleu puternic de clienți, mă refer la clienți persoane fizice. În anul 2000 activitatea băncii cu clienții persoane fizice reprezenta în jur de 5-6 la sută. Fără îndoială, asemenea altor bănci, BRD a beneficiat de creșterea apetitului populației pentru împrumuturi bancare; după cum spuneam, am acționat proactiv, ne-am extins baza de clienți, oferind și produse din ce în ce mai adaptate solicitărilor clienților. Fac altă precizare: nici nu am promovat, nici nu am lansat produse înșelătoare. În general, ofertele au fost publice, au fost corecte de la început, iar dobânzile afișate au fost cele reale.

Desigur că evoluția a cuprins și clienții persoane juridice. Dacă în cazul persoanelor fizice, numărul clienților a cunoscut o oarecare stagnare în anul 2009, din cauza efectelor crizei economice, descreșterea se vede mai pregnant pe segmentul persoanelor juridice. Nu este un secret pentru nimeni faptul că o bună parte a întreprinderilor mici, a persoanelor fizice autorizate etc. și-au încetat activitatea, în principal din cauza crizei. Aceasta explică scăderea de la 162 mii la 149 mii a numărului clienților persoane juridice.

De asemenea, BRD a susținut încă de la început activitatea cu carduri. Am lansat această activitate în anul 2000. Considerăm că BRD este un actor important în piața de carduri din România și, în funcție de cerințele clienței și de dorința de a bancariza populația, am oferit o gamă largă de produse de carduri. Numărul acestora a cunoscut o creștere constantă, urmată în ultimii doi ani de o oarecare stagnare, după cum era firesc, pentru că s-a ajuns la o saturare a pieței. De asemenea, am investit în logistica necesară desfășurării operațiunilor cu carduri, respectiv în ATM-uri și în POS-urile din magazine (Grafic 5).

Grafic 5

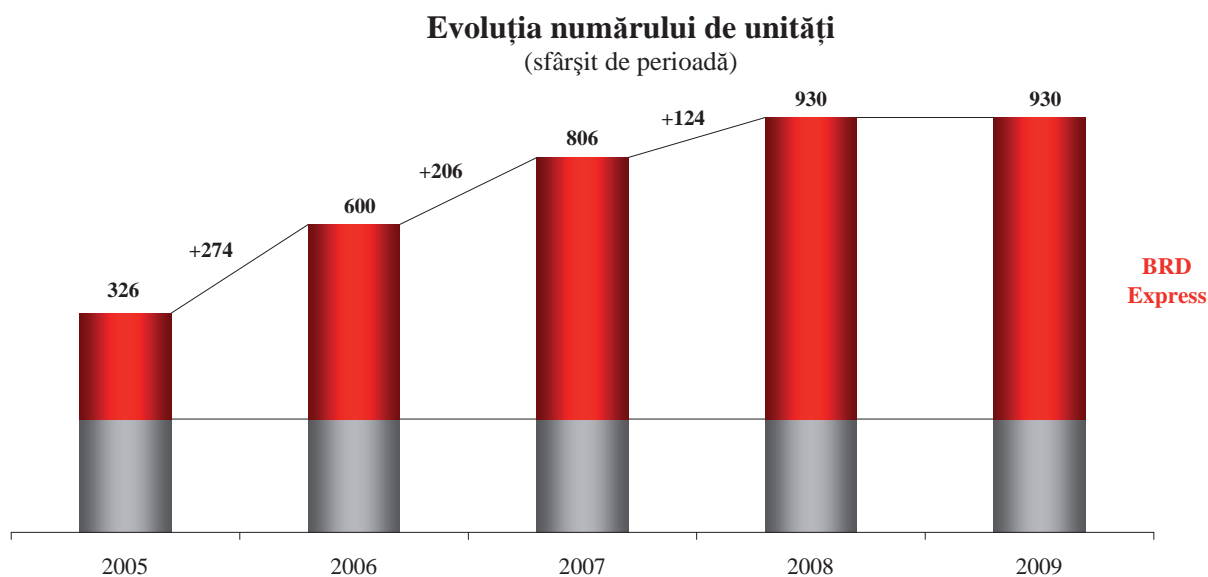
Sursa: BRD - Groupe Société Générale

Pe de altă parte, o coordonată importantă a managementului BRD a constituit-o extinderea activității în teritoriu. Am fost conștienți de faptul că, într-o perioadă în care suntem destul de departe de *electronic banking* la nivel de masă, produsele bancare trebuie oferite aproape de reședința clientului. Din această cauză, în anii 2005-2006 am demarat un program de extindere

teritorială, cu unități în general modulate, mici, pe care le-am numit BRD Express – unități în general cu 5-6 angajați care asigură sau oferă gama de servicii bancare pentru populație.

Această dezvoltare ne-a permis, practic, acoperirea întregului teritoriu, acolo unde am găsit zone de interes bancar pentru noi. Fișec, anii 2008-2009 au însemnat o stagnare a numărului total de unități, dar în interior suntem destul de flexibili, am și închis unități nerentabile, dar am și deschis alte câteva unități acolo unde potențialul zonei justifica această dinamică. La ora actuală deținem aproximativ 930 unități operative în teritoriu (Grafic 6).

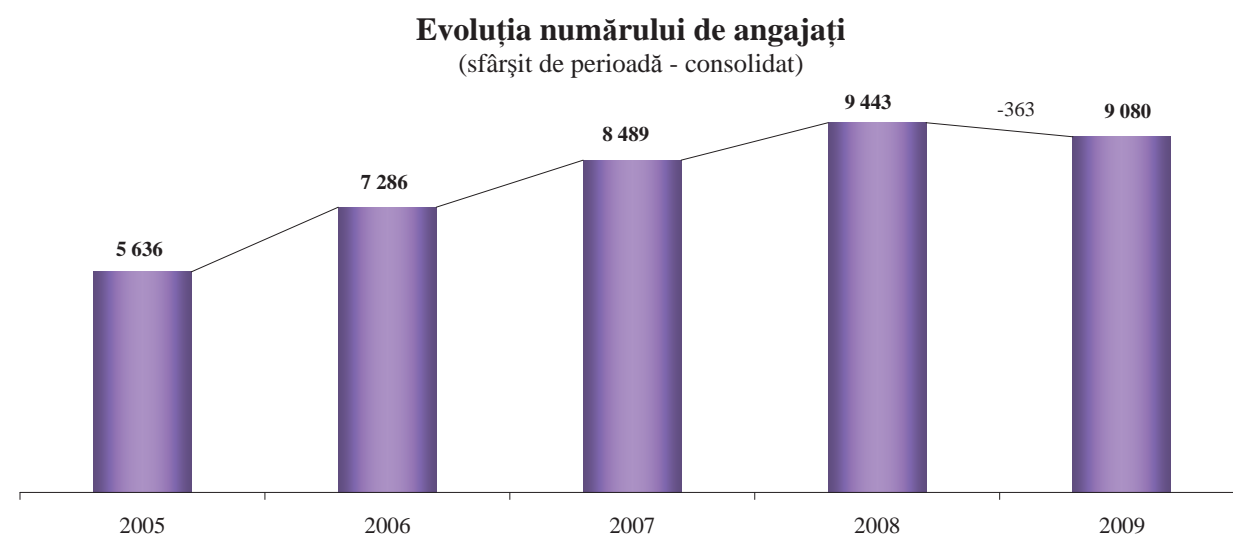
Grafic 6

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

Odată cu extinderea rețelei teritoriale, am fost preocupați de angajarea și, mai ales, de formarea personalului bancar. În decurs de patru ani, din 2005 până în 2008, creșterea numărului de personal a depășit 60 la sută, evoluție prezentată în Graficul 7.

Grafic 7

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

După cum se cunoaște, lucrul cu populația – sau în termeni mai tehnici *retail banking*-ul – presupune mai multă forță de muncă. Una este să deservești o mare întreprindere internațională, unde poți alocă câțiva consilieri buni de clientelă și câțiva analiști, și alta este să oferi produse cu amănuntul la mii, zeci de mii, milioane de persoane. De aceea, dispozitivul nostru comercial a fost axat în bună măsură, pe de o parte, pe o forță comercială adecvată solicitărilor clienților, iar pe de altă parte, pe o procesare corespunzătoare (anumite procese de *back office* au fost uniformizate). Toate aceste transformări au impus, în mod firesc, o creștere a numărului nostru de personal.

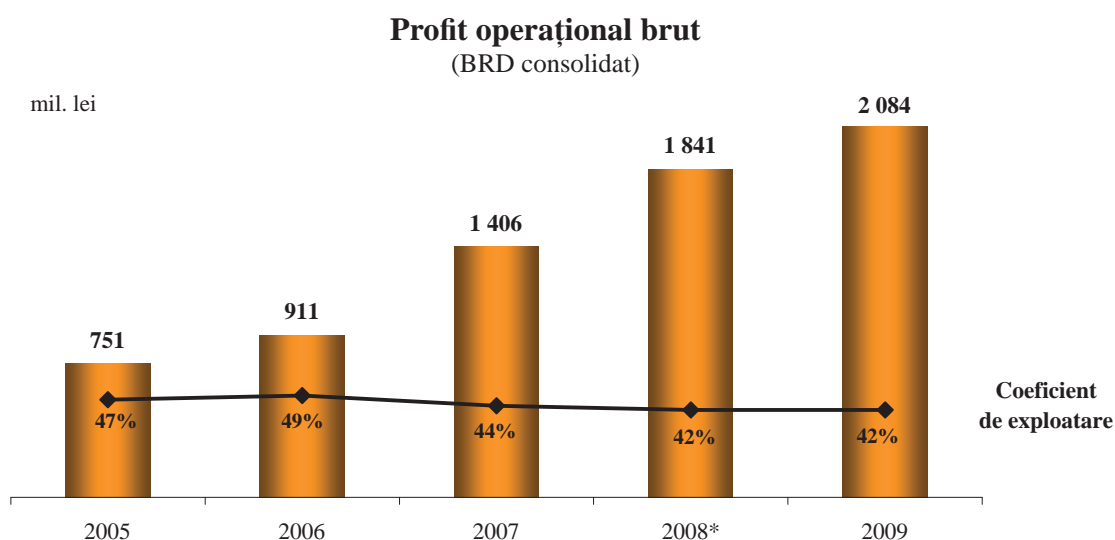
Măsurile destinate contracarării efectelor crizei au fost luate încă din anul 2008, prin încetinirea ritmului angajărilor, ceea ce a contribuit la evitarea unei ajustări bruște în anul 2009, când numărul de personal a înregistrat doar o scădere ușoară. S-a trecut astfel de la dezvoltarea extensivă la creșterea eficienței și calității resurselor umane, punându-se accent pe activitatea de formare a acestora.

În ceea ce privește activitatea în faza ei de profitabilitate, am evocat doi indicatori: venitul net bancar și coeficientul de exploatare. Venitul net bancar, obținut după scăderea costurilor cu dobânzile din veniturile totale, a înregistrat o dinamică ascendentă, ceea ce a probat robustețea activității comerciale a BRD.

Și în anii în care criza economică a început să se manifeste, venitul net bancar a rămas un indicator important și datorită faptului că, potrivit reglementărilor internaționale (IFRS), anumite venituri încasate în perioada 2005-2006, anumite comisioane, se etalează sau se repartizează pe toată durata de viață a creditului. Aceasta justifică faptul că, în anul 2009, o bună parte a veniturilor din comisioane a fost aferentă creditelor acordate în perioada de *boom* sau de dezvoltare economică.

Spre finalul anului 2008 și cu precădere în 2009, ne-am propus un management extrem de strâns al costurilor operaționale ale băncii. Aceasta ne-a ajutat să reducem costurile care nu erau absolut necesare, să le eliminăm pe cele inutile și să menținem coeficientul de exploatare – care reprezintă totalul cheltuielilor administrative și de personal ale băncii în venitul net bancar – în limite rezonabile: sub 50 la sută. Chiar și în anul 2009 acest coeficient – un indicator important pentru activitatea bancară – s-a menținut la 42 la sută (Grafic 8).

Grafic 8

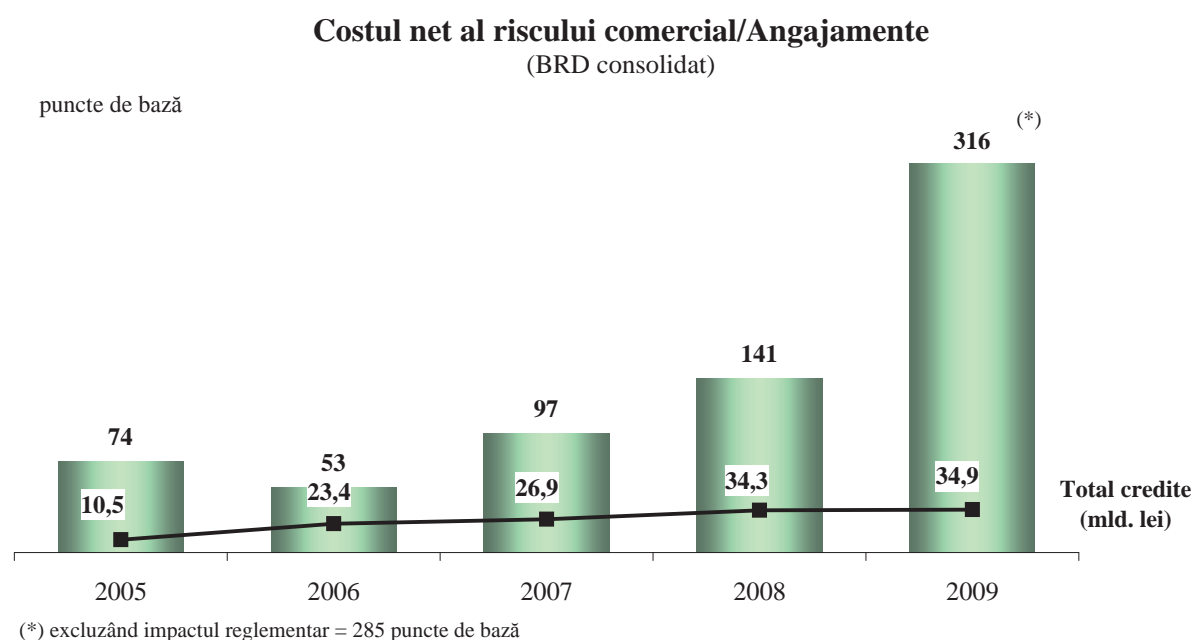
* câștigul excepțional din vânzarea Asiban SA nu este inclus.

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

Efectele crizei s-au resimțit într-un mod chiar brutal în calitatea portofoliului de credite și, prin consecință, în nivelul provizioanelor constituite, în special în perioada 2008-2009. Acest cost net al riscului – raportul între provizioanele nete și totalul creditelor și angajamentelor – a crescut de la 74 puncte de bază în anul 2005 la 316 puncte de bază în anul 2009, conform evoluției prezentate în Graficul 9. Îndrăznesc să spun că acest nivel se situează cu mult sub media sistemului bancar. Am constituit, fără îndoială, un nivel ridicat de provizioane din rezultatele băncii; aceasta a afectat productivitatea netă, dar gestionăm cu responsabilitate, și în condiții de normalitate într-o perioadă de criză, această depreciere a portofoliului de credite.

Rata riscului de credit – creditele îndoielnice și cele pierdere exprimate ca pondere în totalul angajamentelor – a înregistrat la sfârșitul anului 2009 puțin peste 10 la sută, față de o medie a sistemului bancar de circa 15 la sută. De asemenea, în consens cu solicitările clienților și, bineînțeles, cu condițiile economice, am procedat încă din anul 2009 la restructurarea și reeșalonarea unor credite ale clienților noștri, care puteau să aibă anumite perspective de redresare, și am găsit soluții de restructurare a aproape 6 la sută din portofoliul nostru de credite (10,5 la sută din portofoliul clienților persoane juridice și 1,3 la sută din cel al clienților persoane fizice).

Grafic 9

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

În tabelul următor, am redat o structură foarte sintetică a posturilor de bilanț în dinamică pentru a evidenția unele elemente. Astfel, disponibilitățile la Banca Națională au scăzut; acestea au deținut o pondere de 26-27 la sută în anii precedenți, când rata RMO era destul de ridicată – până la 40 la sută la valută și 15-18 la sută la lei –, în timp ce în bilanțul anului 2009 aceste disponibilități la banca centrală, în contul rezervelor, s-au situat la 19 la sută.

Ponderea angajamentelor în creditare a rămas relativ aceeași, de 63-64 la sută, în contextul politicii băncii de a fructifica optim resursele și, în același timp, de a plasa cu moderație resursele băncii în creditarea clientelei.

În partea de pasiv se observă menținerea surselor interne de creditare, și anume depozitele, dar și datoriile față de instituțiile de credit, unde am inclus și liniile de creditare deschise de societatea-mamă, respectiv Groupe Société Générale.

Evoluția structurii bilanțului

	2009	%	2008	%	2007	%
	(mil. lei)	în total	(mil. lei)	în total	(mil. lei)	în total
Casa, disponibilă la banca centrală, din care:	9 846	20	14 254	29	11 222	29
Disponibil la BNR	9 215	19	13 303	27	10 284	26
Creanțe asupra clientelei	30 745	63	31 521	63	24 935	64
Creanțe interbancare	1 600	3	522	1	751	2
Efecte publice și alte titluri	2 088	4	757	2	92	0
Imobilizări și alte active	4 155	9	2 943	6	2 058	5
TOTAL ACTIV	48 434	100	49 997	100	39 058	100
Datorii față de instituțiile de credit*	9 967	22	13 535	27	5 955	15
la vedere	974	2	2 106	4	530	1
la termen	8 993	19	11 429	23	5 424	14
Datorii față de clientelă	29 271	63	28 866	59	27 271	70
Obligațiuni	735	2	735	1	735	2
Alte pasive	1 919	4	1 707	3	1 549	4
Capitaluri proprii	4 454	10	4 397	9	3 456	9
TOTAL PASIV	46 346	100	49 240	100	38 966	100

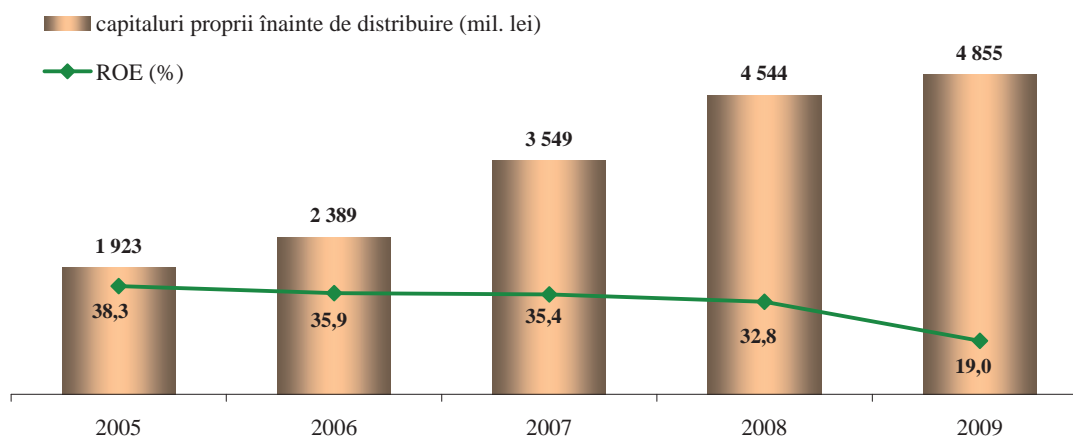
* includ depozitele/împrumuturile primite de la societatea-mamă.

Sursa: BRD - Groupe Société Générale

Partea de capitalizare rămâne importantă, indicatorul de referință menținându-se în acord cu reglementările BNR. Considerăm că manifestarea crizei nu a erodat de o manieră semnificativă puterea financiară a BRD. Capitalurile rămân solide (Grafic 10), iar indicatorul de solvabilitate al BRD în anul 2009 s-a situat la 13,2 la sută, față de nivelul de 8 la sută cerut de Basel II și cel de 10 la sută recomandat de Banca Națională.

Grafic 10

Rentabilitatea capitalurilor

Sursa: BRD, BRD Sogelease, BRD Finance

În opinia noastră, nivelul de 13,2 la sută este rezonabil, pentru că ne asigură o rezervă; de asemenea, un indicator de solvabilitate prea ridicat poate însemna o utilizare mai puțin eficientă a resurselor atrase.

Considerăm că solicitările acționarilor BRD ne impun să utilizăm, cu maximă profitabilitate, resursele atrase.

CRIZA FINANCIARĂ – MOTIV DE SCHIMBĂRI?

NICOLAE CINTEZĂ

Director, Banca Națională a României

Anii premergători declanșării actualei crize financiare s-au caracterizat printr-o expansiune deosebită a unor bănci internaționale, realizată, în mare măsură, pe seama resurselor împrumutate. Izbucnirea crizei creditului, erodarea bazei de capital și lichiditatea insuficientă au făcut ca unele sisteme bancare să nu fie capabile să absoarbă pierderile în creștere. Reacțiile nu au întârziat să apară, dezbaterile forurilor internaționale încercând să răspundă nevoii de contracarare a vulnerabilităților existente în sistemul de evaluare a cerințelor de capital.

Anterior momentului declanșării crizei, cadrul internațional de reglementare privind capitalul în domeniul bancar prevedea alinierea corespunzătoare a cerințelor de capital la riscuri. Astfel, băncile erau preocupate mai mult de nivelul riscului asociat activelor și mai puțin de mărimea acestora.

În acest context, a apărut ca evident faptul că, pe de o parte, îndatorarea excesivă a contribuit, alături de alți factori, la apariția și răspândirea crizei financiare, iar pe de altă parte, că indicatorul de evaluare a adecvării capitalului în funcție de riscuri a devenit insuficient în asigurarea unei baze de capital sănătoase. Acestea au fost, de altfel, două dintre concluziile *summit*-ului liderilor G20 desfășurat la Pittsburgh în luna septembrie 2009. În consecință, s-a convenit asupra necesității reformării cadrului de reglementare a capitalului și a lichidității, care să se concretizeze, printre altele, în suplimentarea cerințelor de capital cu un indicator nou, care să permită evaluarea gradului de îndatorare, să asigure o comparabilitate corectă pe plan internațional și să constituie un mijloc de constrângere asupra creșterilor excesive, neprudențiale, ale activelor.

Am atins astfel un domeniu care se plasează în centrul preocupărilor oricărui supraveghetor bancar – evaluarea adecvării capitalului. Într-un sistem ideal, în care toate activele sunt considerate a purta același risc și în care nu există decât o singură formă de capital, problema se rezolvă simplu: se raportează capitalul la active. Din păcate, astfel de sisteme nu există – activele nu poartă toate același risc, iar diversele forme ale capitalului, de la capitalul pur la datoria subordonată, prezintă diferențe majore în privința capacității de absorbție a pierderilor. În acest context, considerăm decisivă dimensiunea „capitalului hibrid” – denumire atribuită formelor care au atât caracteristici de capital, cât și de datorie.

Cadrul de reglementare stabilit prin acordurile Basel I-II a încercat soluționarea ambelor probleme – cea referitoare la capitalul hibrid și cea privind riscul – prin diferențierea riscului asociat activelor. S-a intenționat astfel crearea unei metode care să asigure comparabilitate la nivel mondial, în

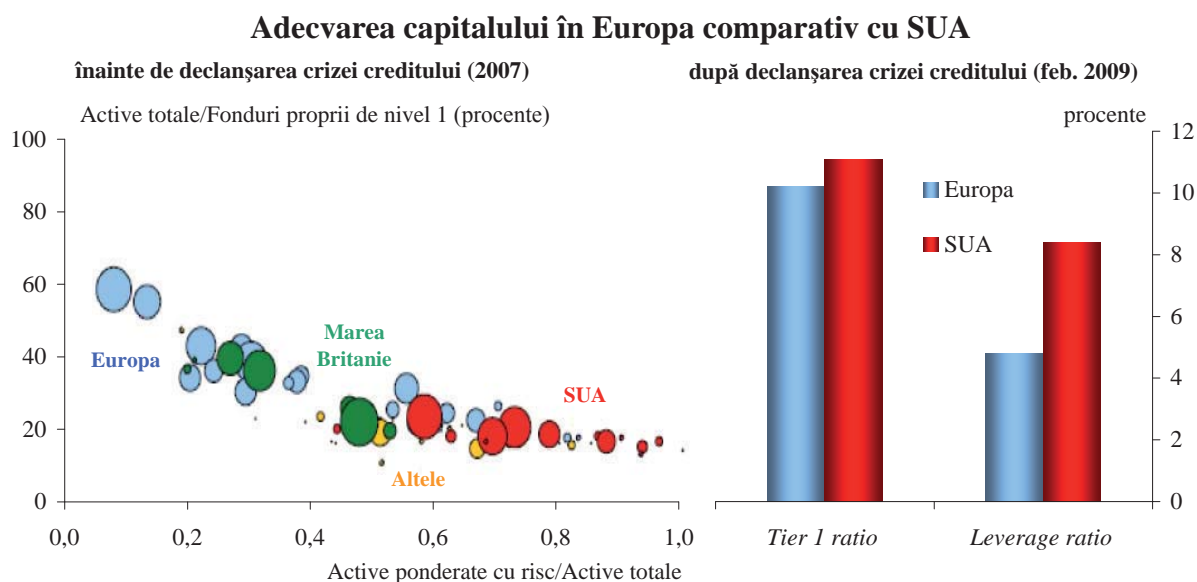
Europa aceasta reprezentând, de altfel, singura cale prin care s-a realizat evaluarea adecvării capitalului. O asemenea abordare a avut drept consecință motivarea puternică a băncilor în sensul deținerii de active cu risc scăzut, concomitent cu diminuarea preocupării pentru mărimea activelor.

Prin urmare, la nivelul instituțiilor de credit – în special al celor europene – s-au înregistrat: (i) bilanțuri mari, cu active mai puțin riscante, (ii) extinderea activelor în principal pe seama surselor atrase (cu o creștere a gradului de îndatorare) și în măsură mai mică pe seama capitalului pur, precum și (iii) o dimensiune redusă a capitalului în raport cu volumul activelor.

Spre deosebire de cadrul de reglementare din Europa, cel aplicat în SUA prevede utilizarea a doi indicatori pentru evaluarea adecvării capitalului – primul are în vedere riscul asociat activelor (*Tier 1 ratio*) și este calculat ca raport între fondurile proprii de nivel 1 și activele ponderate la risc, iar cel de-al doilea indicator, cunoscut și sub denumirea de „efect de pârghie” (*leverage ratio*), vizează volumul activelor și se determină ca raport între fondurile proprii de nivel 1 și activele totale la valoare nominală. Utilizarea acestui din urmă indicator în SUA – și, ulterior, în Canada și Elveția – a avut drept scop menținerea activității bancare în anumite limite. În consecință, băncile din țările menționate au înregistrat bilanțuri mai mici cu active mai riscante, iar capitalizarea a fost corespunzătoare în raport cu volumul activelor.

Potrivit unui studiu comparativ efectuat de analiștii Citi Investment Research & Analysis¹ asupra unui număr de 57 de bănci din Europa și 20 din SUA, înainte de declanșarea crizei băncile din prima grupă înregistrau bilanțuri relativ mari, cu riscuri mai mici, în timp ce băncile americane aveau bilanțuri mai mici, dar cu riscuri mult mai ridicate (Grafic 1).

Grafic 1

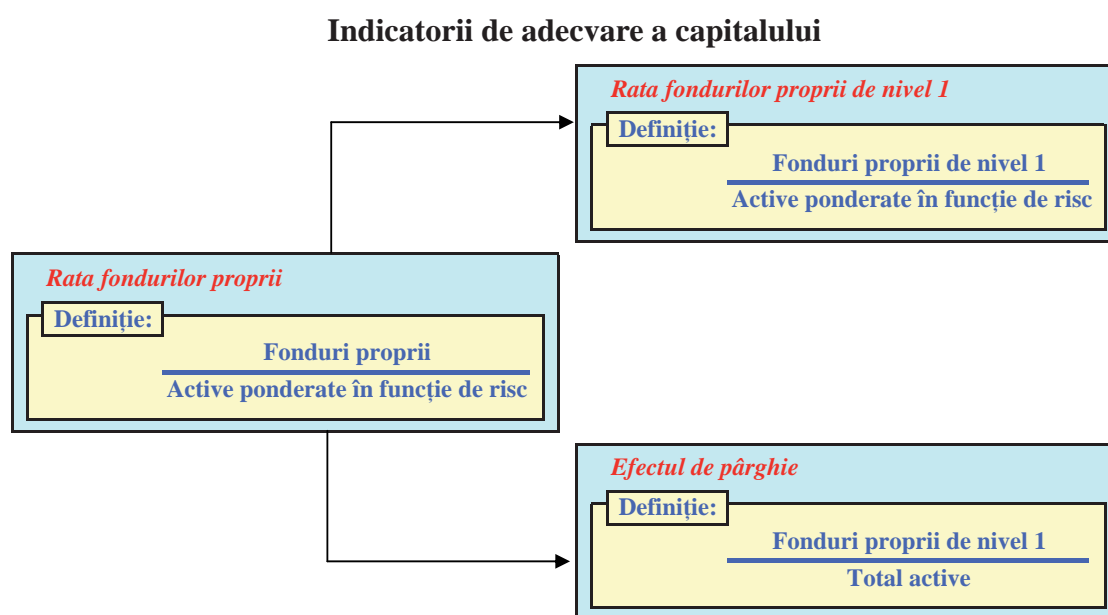
Sursa: Citi Investment Research & Analysis

La nivelul lunii februarie 2009, analiza celor doi indicatori prezentați anterior relevă faptul că, din punct de vedere al activelor ponderate la risc, băncile europene par să dețină un nivel de capitalizare comparabil cu cel din SUA, însă din punct de vedere al dimensiunii activelor bilanțiere, acestea par mai puțin capitalizate.

¹ “Re-plumbing the financial system”, 10 septembrie 2009.

După cum se poate observa și în Figura 1, în formulele de calcul ale celor doi indicatori de adecvare a capitalului numărătorii au aceeași denumire, însă conținutul nu este unic. În practica internațională, pentru rata fondurilor proprii de nivel 1 se mai poate folosi la numărător și așa-numitul *core Tier 1*, în timp ce pentru efectul de pârghie – indicator considerat foarte restrictiv în raport cu numărătorul utilizat, dar foarte apreciat de analiști (este cunoscut și sub denumirea de „Basel 0”) – se poate utiliza noțiunea de *tangible common equity*.

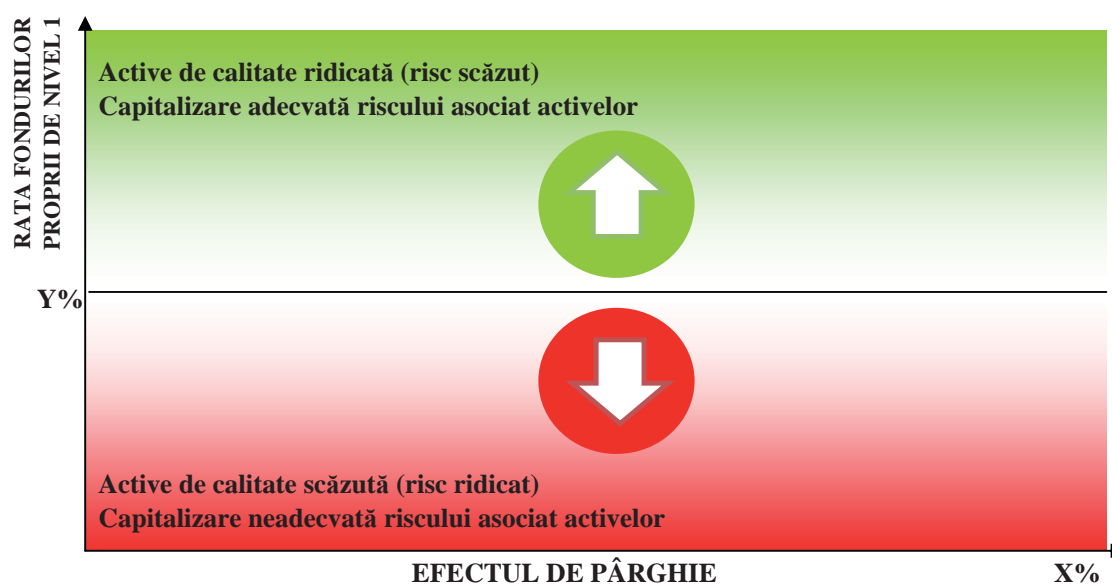
Figura 1

În cele ce urmează vă supun atenției o analiză a riscurilor pe baza celor doi indicatori, utilizând două diagrame în care pe verticală este reprezentată rata fondurilor proprii de nivel 1, respectiv primul indicator – cel asociat riscurilor –, iar pe orizontală este reprezentat efectul de pârghie – indicatorul calculat în funcție de volumul activelor.

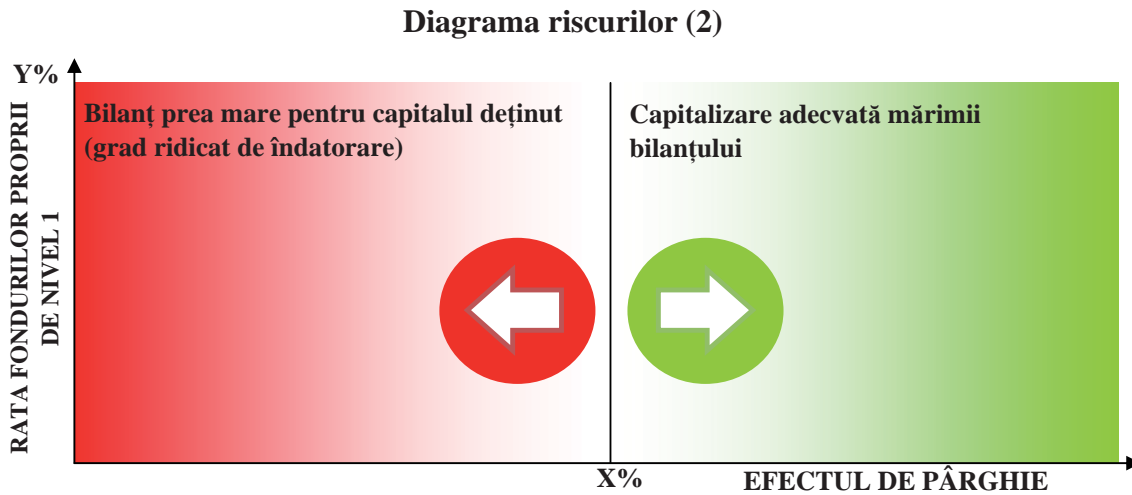
Figura 2

Diagrama riscurilor (1)

Prima diagramă (Figura 2) prezintă riscurile asociate ratei fondurilor proprii de nivel 1 în raport cu un prag pe care l-am notat cu Y% întrucât în momentul de față nu există un standard care să ne indice nivelul optim: zona superioară acestui prag indică o calitate ridicată a activelor și o capitalizare corespunzătoare riscului asociat; zona situată sub pragul de Y% indică situația opusă.

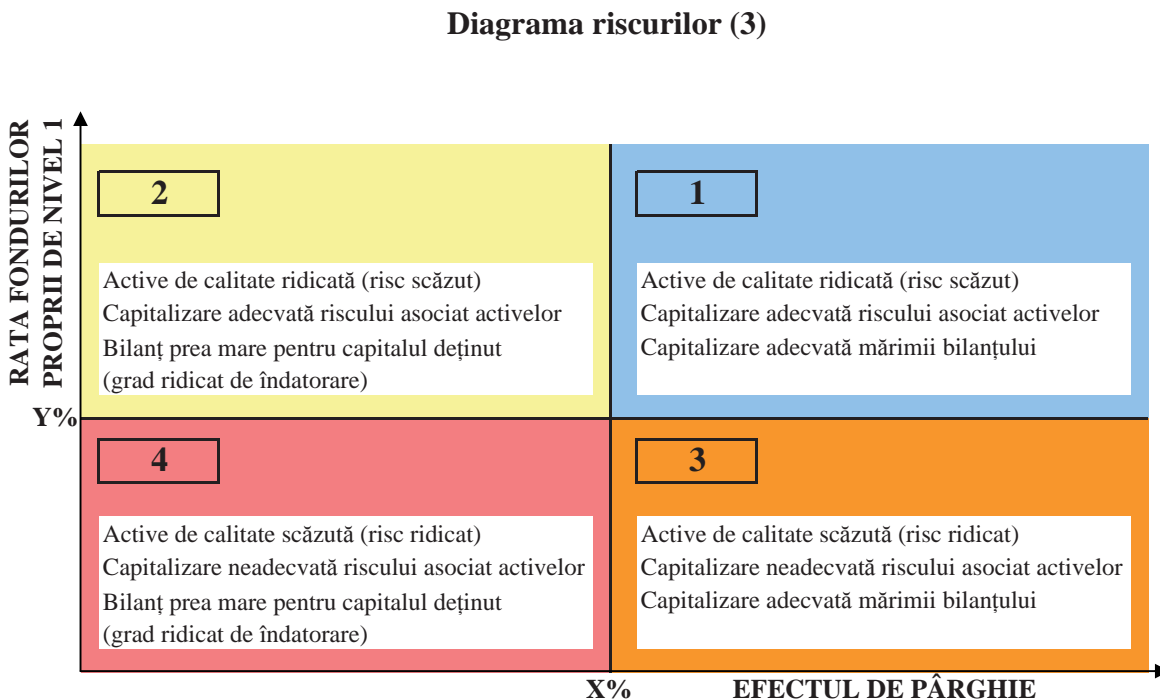
Figura 3

Cea de-a doua diagramă (Figura 3) prezintă riscurile asociate efectului de pârghie, zona plasată în stânga pragului de X% indicând un bilanț prea mare pentru capitalul deținut și un grad de îndatorare ridicat, în timp ce, în partea dreaptă, capitalizarea este corespunzătoare mărimii bilanțului.

Combinând cele două figuri anterioare, rezultă o diagramă a riscurilor (Figura 4) în care poziția ideală este cea prezentată în cadranul 1, iar poziția cea mai nefavorabilă se găsește în cadranul 4.

Figura 4

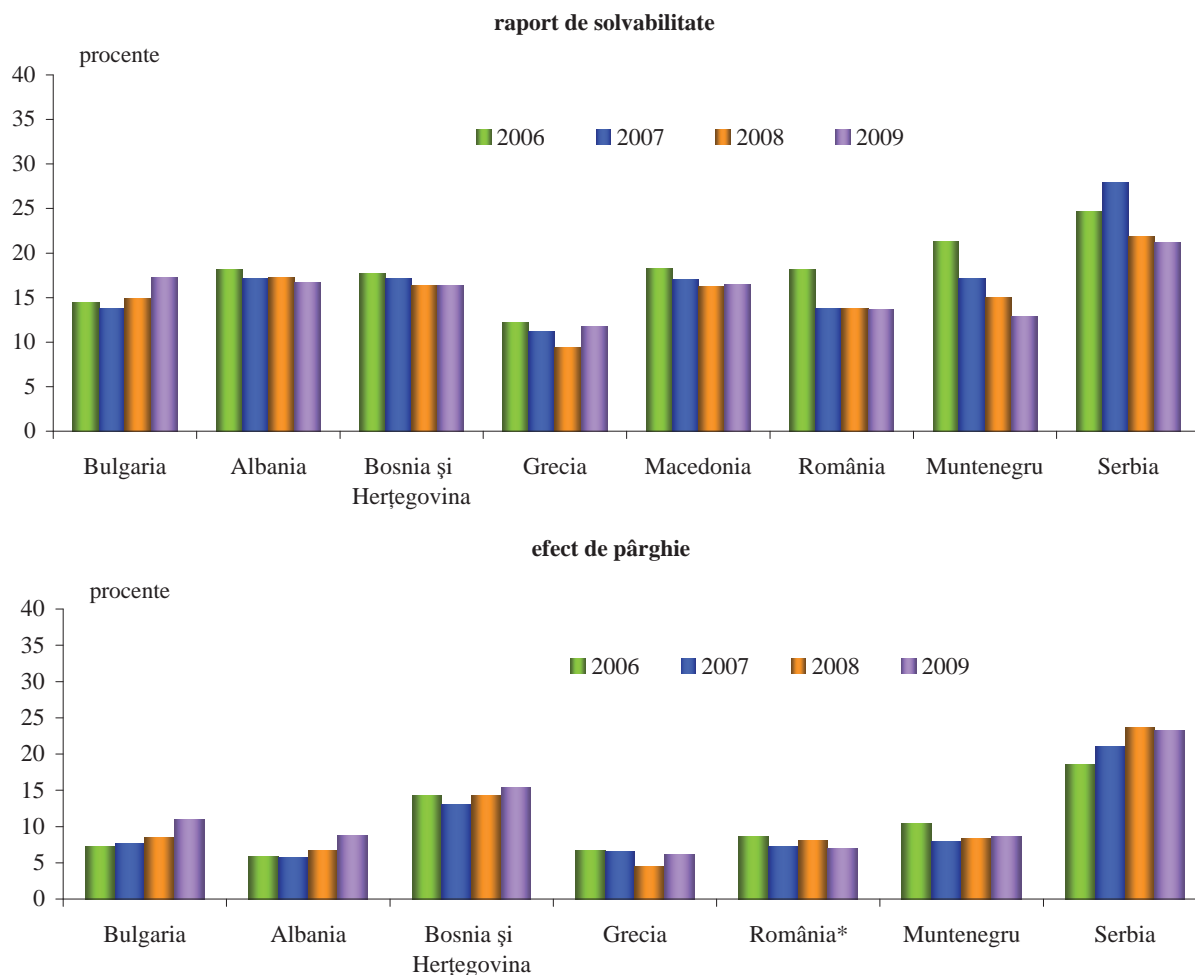

Din perspectiva solvabilității, Graficul 2 prezintă poziția sistemului bancar din România în comparație cu cele ale țărilor din Europa de Sud-Est. În opinia noastră, solvabilitatea se plasează pe un

palier corespunzător, cu mult peste nivelul minim reglementat – să nu uităm că cerința minimă este de 8 la sută, iar pragul impus de Banca Națională pentru perioada pe care o parcurgem este de 10 la sută.

Grafic 2

Adecvarea capitalului în țările din Europa de Sud-Est

* Indicatorul a fost calculat până la finele anului 2007 în funcție de activele totale, iar ulterior în funcție de valoarea medie a acestora.

Sursa: IMF, *Global Financial Stability Report* (apr. 2010)

Băncile din România înregistrează un nivel confortabil și în cazul efectului de pârghie – aproape 8 la sută, aproximativ dublul nivelului minim de 4 la sută agreat în cadrul Comitetului Supraveghetorilor Bancari Europeni și care urmează a fi reglementat.

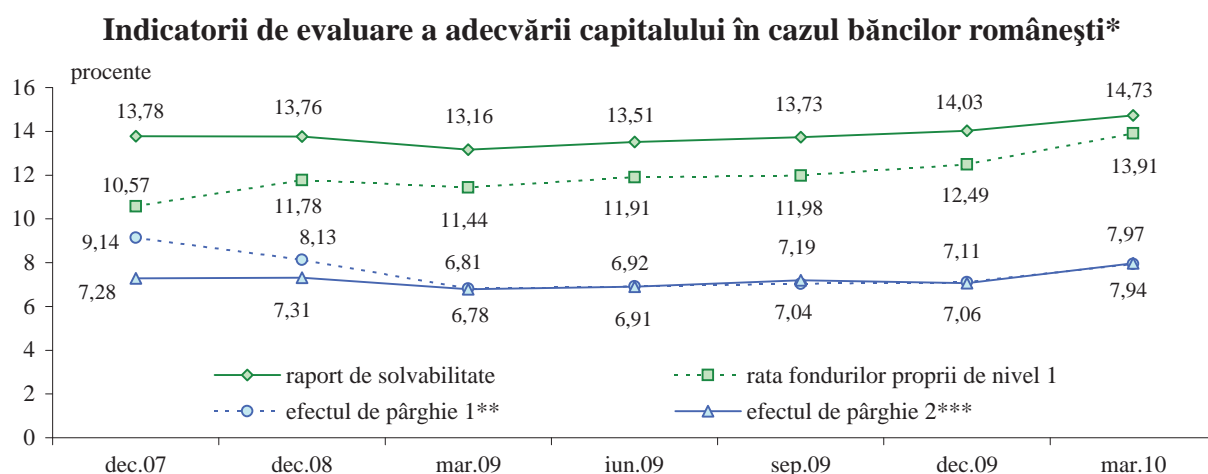
În ceea ce privește efectul de pârghie, trebuie subliniat faptul că încă nu s-a stabilit o modalitate standard de calcul al acestui indicator, existând diferențe de abordare între sistemul american, cel canadian și cel elvețian. În momentul de față, problema cea mai acută se referă însă la diferențele dintre sistemele contabile, respectiv US GAAP și IFRS. Astfel, nivelul efectului de pârghie este mult mai scăzut în Europa comparativ cu SUA, întrucât volumul activelor bilanțiere determinat potrivit IFRS este mai mare decât cel rezultat în situația utilizării US GAAP – în opinia analiștilor, în cazul a cel puțin două bănci europene (Deutsche Bank și UBS), bilanțurile sunt cu circa 50 la sută mai mari decât cele rezultate pe baza principiilor de contabilitate americane.

Dincolo de aceste dificultăți în planul măsurării și al comparabilității, reținem că, în general, efectul de pârghie se calculează ca raport între fondurile proprii de nivel 1 și activele exprimate la o valoare ajustată (ca urmare a deducerii anumitor elemente). După cum am precizat anterior, acest indicator a fost adoptat în trei state membre OCDE (SUA, Canada și Elveția), fiind menținut și după implementarea Acordului Basel II. În cazul SUA, ajustarea activelor bilanțiere este realizată cu elemente care au fost deduse din fondurile proprii, nivelul minim cerut fiind de 3 la sută pentru băncile „puternice” și de 4 la sută pentru celelalte. Canada pare a fi adoptat cel mai restrictiv mod de determinare a *leverage ratio*, luându-se în calcul nu numai activele bilanțiere, ci și cele extrabilanțiere; indicatorul se determină ca un factor de multiplicare, adică raportând activele la fondurile proprii, nivelul maxim admis fiind de 20 de ori. În Elveția, efectul de pârghie la nivel individual se determină doar pentru două bănci (Credit Suisse și UBS), formula de calcul utilizând activele ajustate în principal cu portofoliul de credit acordat rezidenților; minimul cerut la nivel de sistem este de 3 la sută, iar la nivel individual, de 4 la sută.

Efectul de pârghie este utilizat în scopuri analitice și în cadrul Băncii Naționale a României, alături de indicatorul de solvabilitate – reglementat potrivit cerințelor Basel II – și de rata fondurilor proprii de nivel 1. Până la sfârșitul anului 2007, efectul de pârghie a fost determinat ca raport între fondurile proprii de nivel 1 și valoarea totală a activelor, iar ulterior pentru active s-a utilizat valoarea medie lunară aferentă perioadei de raportare. Nivelul și trendul acestui indicator sunt monitorizate atât la nivel individual, cât și agregat.

Graficul 3 prezintă în evoluție modalitățile de evaluare a adecvării capitalului la nivelul sistemului bancar românesc.

Grafic 3

* bănci - persoane juridice române și Creditcoop; ** fonduri proprii de nivel 1 / active medii;

*** fonduri proprii de nivel 1 / active totale

Notă: Pentru dec. 2009 și mar. 2010 - calcule pe baza raportărilor prudențiale ale băncilor

Sursa: BNR

Se observă că raportul de solvabilitate și rata fondurilor proprii de nivel 1 parcurg, în general, traiectorii similare. În ceea ce privește efectul de pârghie, se remarcă diferența existentă în anii 2007 și 2008 între cele două metode de calcul (în anul 2007, aceasta a fost de aproape 2 puncte procentuale). În cele ce urmează voi încerca să ofer o explicație pe baza a două exemple ipotetice.

Tabel 1

Tendință crescătoare a activelor

Luna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
Active	100	120	120	130	140	150	160	170	180	190	200	200	200	200	200
Tier 1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Active medii			113			127			141			155			200
EPm (active medii)			6,18			5,53			4,96			4,52			3,50
EPn (active nominale)			5,83			4,67			3,89			3,50			3,50

EP - efect de pârghie (%)

În opinia mea, *leverage ratio* calculat în funcție de valoarea medie a activelor prezintă o „slăbiciune”, datorată faptului că într-o perioadă de creștere a activelor (Tabel 1), media este mai mică decât nivelul nominal la sfârșitul perioadei de raportare și, în consecință, efectul de pârghie obținut este mai mare în primul caz decât în cel de-al doilea. În situația opusă, în care activele se plasează pe un trend descrescător (Tabel 2), media acestora este mai mare decât nivelul la sfârșit de perioadă și, ca urmare, *leverage ratio* determinat pe baza activelor medii este inferior indicatorului calculat în raport cu valoarea nominală.

Tabel 2

Tendință descrescătoare a activelor

Luna	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
Active	200	200	190	180	170	160	150	140	130	120	120	100	100	100	100
Tier 1	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
Active medii			197			183			169			155			100
EPm (active medii)			3,56			3,82			4,14			4,52			7,00
EPn (active nominale)			3,68			4,38			5,38			7,00			7,00

EP - efect de pârghie (%)

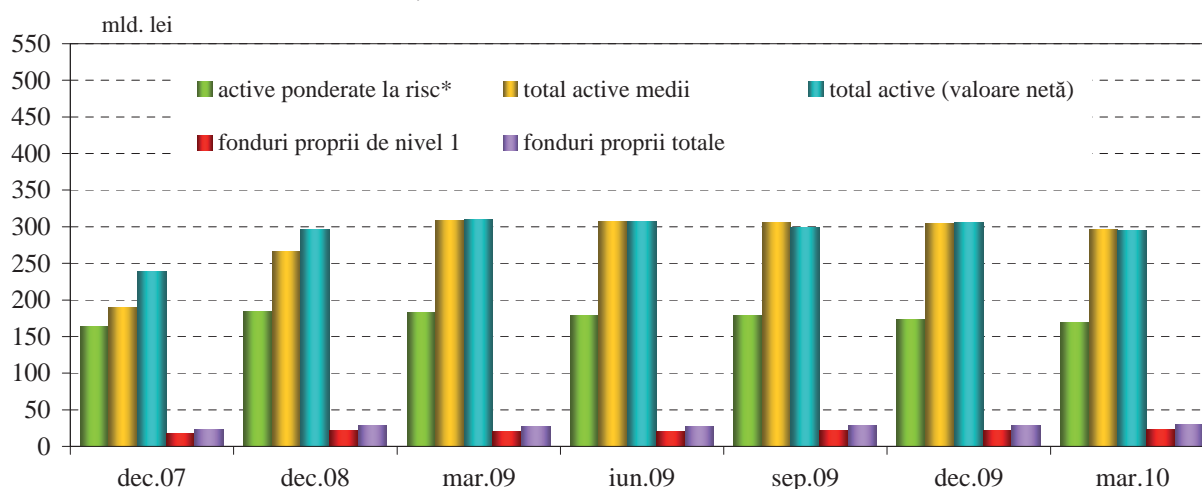
Revenind la evoluția din România, creșterea puternică a activelor înregistrată în perioada 2007-2008 a condus, potrivit exemplului prezentat în Tabelul 1, la diferențe pozitive între efectul de pârghie determinat pe baza activelor medii și cel obținut prin raportare la valoarea nominală a activelor la sfârșitul perioadei. Ulterior, aceste două metode de calcul au generat rezultate apropiate, ca urmare a variațiilor relativ nesemnificative ale activelor bancare.

Intervalul 2007-2008 a marcat, de asemenea, traiectorii puternic ascendente în ceea ce privește fondurile proprii totale și, în particular, fondurile proprii de nivel 1, evoluții care au avut drept scop finanțarea creșterii activului bilanțier (Grafic 4). Din păcate, majorarea fondurilor proprii nu a putut acoperi în întregime avansul activelor, diferența fiind asigurată prin creșterea gradului de îndatorare a băncilor.

Perioada ulterioară lunii decembrie 2008 nu a consemnat, în general, modificări substanțiale ale nivelului fondurilor proprii. Excepție a făcut trimestrul I 2010, creșterea marcată de acest indicator comparativ cu sfârșitul anului 2009 constituind o măsură cu caracter proactiv, inițiată de Banca Națională și de băncile comerciale, pentru a contracara tendința de accentuare a neperformanței, care este posibil să se manifeste în perioada următoare, potrivit estimărilor noastre. Merită remarcat faptul că efectul de pârghie înregistrat la 31 martie 2010 a ajuns la 7,94 la sută, aproape dublul pragului de 4 la sută.

Grafic 4

Evoluția activelor și a fondurilor proprii

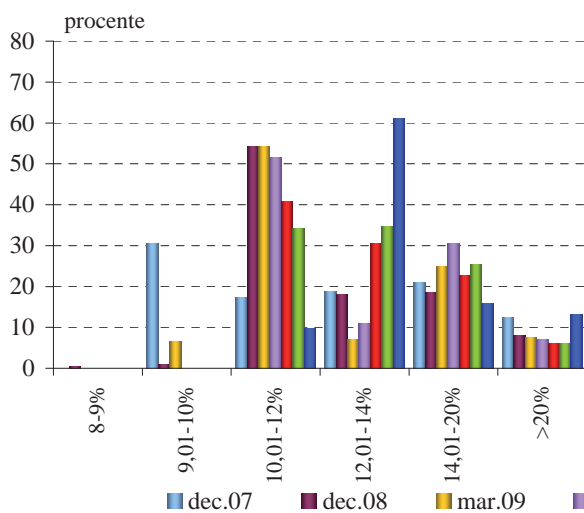
* active ponderate la riscul de credit începând din 2008

Sursa: BNR

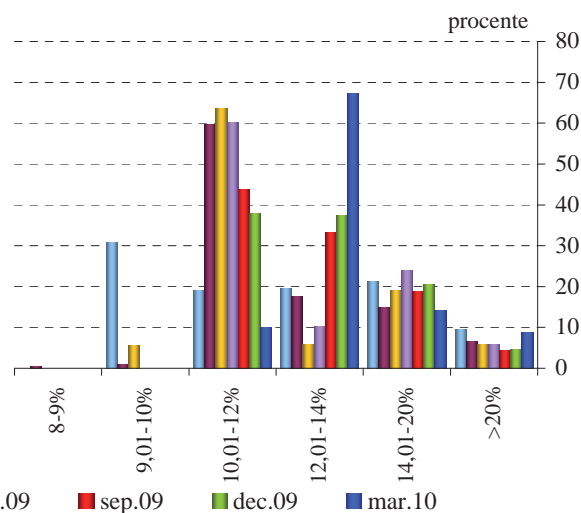
La sfârșitul trimestrului I 2010, nicio bancă din România nu avea un nivel sub 10 la sută al raportului de solvabilitate. De asemenea, se observă că activele bancare erau deținute cu preponderență de instituții de credit cu o solvabilitate cuprinsă între 12 și 14 la sută (Grafic 5). Tendințe similare au fost înregistrate și în cazul distribuției activelor ponderate la risc.

Grafic 5

Distribuția activelor după nivelul raportului de solvabilitate

Distribuția activelor ponderate la risc* după nivelul raportului de solvabilitate

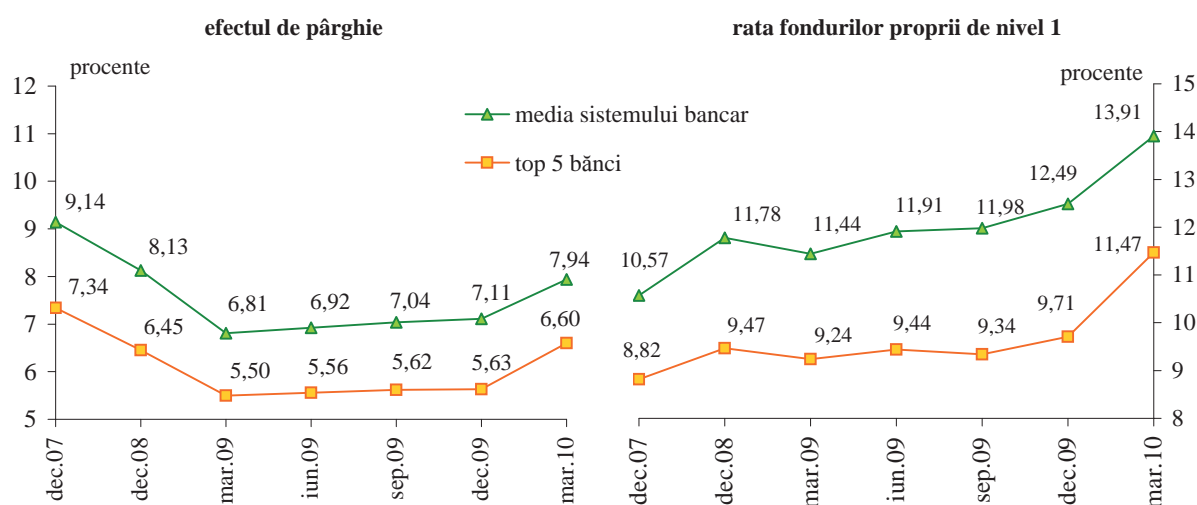
* active ponderate la riscul de credit începând din 2008

Sursa: BNR

În cazul primelor cinci bănci din sistem, efectul de pârghie și rata fondurilor proprii de nivel 1 s-au plasat pe traiectorii similare celor înregistrate la nivel agregat.

Grafic 6

Adecvarea capitalului în cazul primelor 5 bănci* din sistem

* în funcție de cota de piață la 31.12.2009

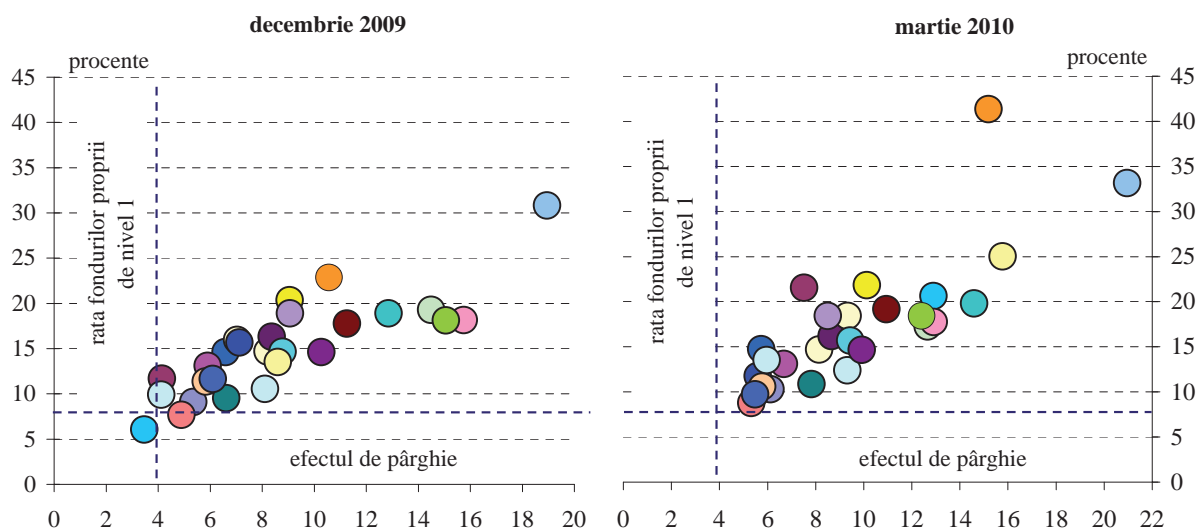
Sursa: BNR

Analiza băncilor din România în funcție de nivelurile atinse la 31 decembrie 2009 de efectul de pârghie și de rata fondurilor proprii de nivel 1 relevă plasarea unei instituții de credit în cadranul 4 al diagramei riscurilor, caracterizat prin calitate scăzută a activelor din perspectiva riscului, capitalizare neadecvată și grad ridicat de îndatorare. În cazul acestei bănci, efectul de pârghie se situa la nivelul de 3,83 la sută (determinat în funcție de activele medii) și respectiv de 4,08 la sută (calculat prin raportare la valoarea nominală a activelor la sfârșitul perioadei). De menționat și faptul că alte patru bănci se aflau într-o situație asemănătoare (cu *leverage ratio* de 4-5 la sută).

La 31 martie 2010, situația a fost însă cu totul diferită. Pentru toate cele cinci bănci s-a solicitat o suplimentare a capitalizării, astfel încât toate instituțiile de credit din sistem s-au plasat în cadranul 1 al diagramei riscurilor.

Grafic 7

Repartizarea băncilor în funcție de efectul de pârghie și rata fondurilor proprii de nivel 1

Sursa: BNR

*
* *

Deși cu prilejul reuniunii de la Pittsburgh membrii G20 au recunoscut necesitatea suplimentării cadrului de reglementare a capitalului prin introducerea efectului de pârghie, propunerea US Treasury de încheiere, până la finele anului 2009, a unui acord de aplicare a acestuia începând cu anul 2012 nu a fost agreată. Motivul îl reprezintă modificările de mare anvergură pe care le presupune adoptarea unui asemenea indicator, în principal în planul sistemului contabil european, aceste modificări neputându-se efectua într-un viitor apropiat. În plus, întârzierea adoptării efectului de pârghie este cu atât mai probabilă cu cât ajustări ale acestui indicator prin capitalizări suplimentare nu pot fi întreprinse înainte de evaluarea impactului indus de modificările sistemului contabil asupra capitalului bancar.

Potrivit studiului realizat de Citi Investment Research & Analysis, în absența schimbărilor de natură contabilă preconizate și a majorărilor suplimentare de capital, ajustarea bilanțieră estimată la nivelul băncilor europene totalizează nu mai puțin de 7 000 miliarde euro. Tocmai de aceea, una dintre măsurile pe care aceste bănci ar trebui să le aibă în vedere, în limita posibilităților, constă în capitalizarea profitului obținut, în scopul creșterii capitalurilor proprii.

În România, particularitățile sistemului bancar permit introducerea fără dificultăți a efectului de pârghie, întrucât: (i) băncile românești nu au o complexitate ridicată; (ii) nivelul actual al *leverage ratio* este aproape dublu față de cel preconizat a se reglementa; (iii) efectul securitizării în România nu este unul important; (iv) nu a fost necesară intervenția statului pentru susținerea sistemului bancar și, ca urmare, sectorul guvernamental nu deține acțiuni preferențiale la bănci (*preferred stocks*) – considerate instrumente hibride, care complică modul de calcul al indicatorului.

Principalele **avantaje** ale efectului de pârghie:

- limitează extinderea excesivă a volumului bilanțului contabil: cerințele de capital în funcție de riscuri încurajează băncile să-și asume expuneri cu grad redus de risc, întrucât capitalul cerut pentru garantarea acestor expuneri este relativ mic. Drept urmare, băncile pot ajunge la o concentrare ridicată a activelor cu risc scăzut, dar cu un volum mare al activelor, folosind și alte surse de finanțare decât capitalul acționarilor. Introducerea efectului de pârghie, ca o măsură suplimentară, poate preveni îndatorarea excesivă, iar recomandarea unui prag minim pentru acest indicator poate conduce la atenuarea concentrării exagerate pe active cu risc scăzut;
- reduce tendința de a structura produsele pentru obținerea unui *rating* de credit mai mare, astfel încât băncile să se poată califica pentru cerințe prudențiale de capital mai scăzute. Când acest stimulent este exploatat în mod colectiv, este foarte probabil ca sistemul bancar să înregistreze mari concentrări pe expuneri care atrag mai puține cerințe de capital. Introducerea unui nivel minim al efectului de pârghie, alături de alte măsuri, poate conduce la atenuarea acestui stimulent „vicios”;

- simplitatea calculării și monitorizării: efectul de pârghie permite adoptarea rapidă, fără a impune băncilor sau autorităților de supraveghere costuri ridicate sau experiență deosebită.

Limitele efectului de pârghie:

- stimulente neadecvate: în absența cerințelor de capital sensibile la risc, efectul de pârghie nu face distincția între active după gradul lor de periculozitate și poate încuraja astfel băncile să aibă bilanțuri contabile mai riscante, chiar dacă acestea sunt conforme cu indicatorul;
- obstacol pentru creștere: introducerea acestui indicator poate reduce capacitatea băncilor de a spori activitatea de creditare, ținând seama de faptul că limitează extinderea bilanțului contabil, ceea ce ar putea afecta posibilitatea băncilor de a susține creșterea economică.

Concluzii

- Efectul de pârghie poate reprezenta un instrument util și relativ ușor de implementat pentru sisteme bancare care nu doresc să se bazeze exclusiv pe cerințe de capital sensibile la risc. Combinarea efectului de pârghie cu cerințele de adecvare a capitalului de tip Basel poate reduce riscul îndatorării excesive atât la nivel individual, cât și la nivelul sistemului.
- Concentrarea pe volumul activelor va constitui o schimbare semnificativă pentru băncile de dimensiuni mari.
- Contextul restrângerii activității bancare favorizează introducerea unui astfel de indicator.
- Reglementarea efectului de pârghie nu exclude însă posibilitatea apariției în viitor a unor probleme de altă natură.

Cuvânt de închidere

Onorată asistență,

Doresc să le mulțumesc colegilor care s-au implicat în organizarea și desfășurarea acestui seminar, domnului prim-viceguvernator, directorilor de la Direcția Supraveghere, Direcția Reglementare și Autorizare și șefului Compartimentului gestiunea crizelor financiare. De asemenea, țin să aduc mulțumiri domnului vicepreședinte Petre Bunescu și celorlalți colegi din băncile comerciale care au participat la acest eveniment.

Cu această ocazie cred că am făcut încă un pas înainte în sensul înțelegerii problemelor cu care ne vom confrunta în perioada următoare, în toată complexitatea lor. S-au desprins, totodată, și câteva mesaje.

Privind în dinamică creditul neguvernamental, este evidentă tendința de atenuare severă a ritmului de creștere, până la valori apropiate de zero sau chiar negative. Ca stoc însă, acesta a rămas la niveluri comparabile cu cele înregistrate în anul 2008, anul declanșării crizei, iar acesta este un aspect pe care îl consider foarte relevant, dat fiind că economia s-a contractat în acest interval cu câteva procente bune. Prin urmare, atunci când vorbim despre reluarea sau relansarea creditării, nu trebuie pierdut din vedere acest adevăr.

Există apoi un al doilea semnal: în structura acestui stoc de credite au intervenit transformări profunde. S-au triat debitorii, ceea ce a modificat distribuția creditării între diferitele sectoare economice; evoluția este absolut normală, întrucât orice criză constituie un prilej – neplăcut, este adevărat – pentru o astfel de triere. Iar băncile reprezintă un filtru, chiar dacă, fiind prociclice prin comportamentul lor (voi reveni asupra acestui subiect), în perioadele de avânt relaxează condițiile de triere, devenind, dacă nu euforice, oricum mai pozitive în viziunea lor, și acceptă proiecte mai puțin viabile (uneori chiar neviabile) sau operațiuni nesănătoase. Ulterior, fac acest efort de triere bazat pe criterii mai stricte. Societatea trebuie să îl cunoască, pentru că este un efort masiv. Această acțiune face parte din procesul de însănătoșire a organismului economic și trebuie încurajat, nu descurajat, cu toate că este adesea neplăcut. Bineînțeles că cei care sunt triați nu salută un astfel de demers și uneori sunt chiar foarte vocali, spre deosebire de aceia care trec cu bine acest examen. Avem de-a face cu o puternică asimetrie a zgomotului, care se reflectă în presă. Un seminar profesionist ca acesta trebuie să discearnă între zgomot și ceea ce se întâmplă, cu adevărat, în sistemul bancar.

Cred, de asemenea, că evoluțiile din anul 2009 și până în prezent conduc, dacă nu spre o schimbare de stindard (poate este o exprimare prea dură), oricum spre o echilibrare în lupta pentru cote de

piață. Să nu uităm calitatea luptei concurențiale desfășurate în perioada 2007-2008. Există semne de întrebare legate și de generozitatea băncilor în această luptă și de maniera în care își atrăgeau clienții pentru a câștiga cote de piață. Băncile vor căuta mereu un echilibru între aceste două portdrapete. Desigur, cota de piață și profitul reprezintă motivația activității băncilor. În ceea ce privește creditarea, un bancher nu este niciodată caritabil. Există o alchimie extrem de interesantă între un bancher și clientul său. Pe de o parte, sunt parteneri, iar pe de altă parte se luptă continuu în numele obținerii unui profit. Este bine să ne reamintim de fiecare dată – și acest lucru ar trebui să îl facă nu numai Banca Națională – că activitatea bancară este o activitate probabilistică cu risc ridicat. Când se prăbușește o bancă, nu este o simplă prăbușire, ci un eveniment destabilizator pentru societate – creează panică și o pagubă socială substanțială, întrucât bancherul nu riscă numai banii lui, oricât de bine capitalizată ar fi instituția de credit, ci și banii clienților, adică exact banii celor care, de multe ori, când au nevoie de împrumuturi, reclamă relaxarea condițiilor de creditare.

O problemă acută a băncilor din România derivă din insuficiența economisirii pe termen lung. Practic, nu dispunem de un sistem de economisire pe termen lung. Pe de o parte, deponenții își plasează cea mai mare parte a economiilor pe termene sub un an, pe de altă parte manifestă un grad ridicat de senzitivitate la nivelul dobânzilor, fiind dispuși să își relocheze depozitele chiar și pentru câștiguri de sub 1 punct procentual la rata dobânzii. Această nesincronizare a maturităților creează băncilor dificultăți majore, care pot fi administrate doar în condițiile unui grad adecvat de adâncime a pieței bancare și ale unei înțelegeri corecte a activității băncilor.

Desigur că există în continuare concurență între instituțiile de credit și că lupta pentru cote de piață nu are cum să dispară, dar se impune ca aceasta să se deruleze în condiții de prudență. Iar prudența se manifestă atât datorită normelor prudențiale emise de banca centrală, cât și ca urmare a experienței proprii a băncilor, dobândită în perioada dificilă a ultimilor ani.

Este important de subliniat că s-a prăbușit nu volumul creditării, ci doar dinamica acesteia, care atinsese niveluri nesustenabile. La fel de important este și faptul că în interiorul băncilor au loc în această perioadă procese adânci de reșezare, în care accentul se pune pe considerente de natură prudențială.

Aș dori să mă refer și la problematica îndatorării excesive a unei țări. Este esențial să se înțeleagă faptul că, pe plan internațional, nivelul de la care îndatorarea este considerată a fi excesivă depinde în foarte mare măsură de modul în care este percepută o țară și de maniera în care se prezintă statul respectiv. Dacă este capabilă să se prezinte drept o țară credibilă, care își onorează obligațiile, bineînțeles că gradul de îndatorare apare ca fiind excesiv la cote mai înalte. Dacă, dimpotrivă, țara în cauză transmite semnale confuze, gradul de îndatorare pare excesiv de la cote mai scăzute. Acesta este modul în care funcționează piețele internaționale și este bine să fie conștientizat, întrucât trăim într-o economie globalizată, iar industria bancară este una dintre industriile globalizate. De altfel, o industrie globalizată poate fi recunoscută după gradul de cunoaștere a limbii engleze – aviația civilă, informatica și industria bancară îndeplinesc acest criteriu.

În ceea ce privește caracterul anticiclic al normelor prudențiale, consider că problematica politicilor anticiclice trebuie intens dezbătută în România pentru a putea fi înțeleasă în complexitatea sa. Din păcate, judecând după modul în care decurge dezbaterea publică, se pare că nu se înțelege nici acum cât de periculoasă este, pe termen lung, promovarea de politici guvernamentale prociclice. Se întâmplă astfel pentru că, în România, ciclul economic capitalist nu s-a manifestat timp de 50 de ani. În anii '90, economia românească nu a evoluat sub impactul ciclurilor economice, ci a traversat suișuri și coborâșuri de altă natură. Primul ciclu a început în 1999 și este clar că a fost amplificat de caracterul prociclic al politicilor fiscală și salarială. Și aici nu este mult de spus în cuvinte, ci este mult de înțeles. Este vorba despre faptul că nu sunt disponibile instrumente cu care să atenuezi criza dacă ți-ai epuizat cartușele în politici prociclice în perioadele de avânt conjunctural. Nu numai că nu ai cu ce să „tragi” ca să diminuezi recesiunea, dar, dacă încerci să apelezi la stimuli fiscali, adâncești criza.

Este evident că băncile sunt prociclice. Nu li se poate cere să fie anticiclice, pentru că atunci nu ar mai face afaceri. Dar banca centrală poate să fie anticiclică. Nu este stipulat în Statutul Băncii Naționale că trebuie să realizeze neapărat profit. Banca centrală dispune de instrumentele necesare pentru a acționa anticiclic, inclusiv prin politicile sale prudențiale. Gândindu-mă însă la cât de multe măsuri anticiclice am adoptat, mi-am pus două întrebări: cât de eficiente sunt acestea și dacă nu cumva sunt prea multe. Pentru că, oricând, un abuz legislativ poate avea efecte negative. Am fost criticați în anii 2007 și 2008 pentru faptul că nu am fi lăsat băncile să obțină profituri mari. Așa cum nici atunci nu se înțelegea ce înseamnă „anticiclic”, nici acum nu se înțelege.

Asigurarea unui echilibru între eficiența măsurilor prudențiale anticiclice și păstrarea unei stabilități legislative reprezintă o chestiune de dozaj, care presupune o anumită măiestrie. În plus, se impune și o bună comunicare cu presa, pentru că informațiile au un grad ridicat de tehnicitate și informarea adecvată a publicului nu este deloc facilă, iar tendința – firească, până la un punct – a presei de a simplifica mesajele generează riscul unor denaturări.

Un alt subiect care necesită o dezbateră este raportul dintre inovare și reglementare. Este un subiect peren, dar cred că acum este un moment bun pentru a fi discutat. Reglementatorii nu au cum să acționeze înaintea inovației, dar ei pot produce un cadru, pot avea o viziune. Aceasta s-ar putea numi nu reglementare inovativă, ci reglementare de viziune. Desigur, reglementatorul nu trebuie să înăbușe inovația, căci fără aceasta nu mai există progres. Inovația trebuie lăsată să se dezvolte, dar reglementatorului îi revine responsabilitatea să întrevadă, fie și într-o anumită măsură, riscurile și să dezvolte o viziune de ansamblu asupra implicațiilor respectivei inovații.

Vă mulțumesc foarte mult pentru prezența dumneavoastră la acest seminar.

Mugur Isărescu

Guvernator

Banca Națională a României